

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistrantūros studijų programa

Jolanta Anglickienė

**PROFESINIO UGDYMO DALYVIŲ KONFLIKTŲ IŠTAKOS: SANTYKIŲ
SPECIFIKA IR KONFLIKTŲ PREVENCIJOS PRIELAIIDOS**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas –
doc. dr. Adolfas Juodraitis*

2010

1

Magistro darbo santrauka

Teorinėje dalyje analizuoti įvairių Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros šaltiniai, nagrinėta konflikto samprata, ištakos, jų rūšys. Socialiniu ir pedagoginiu aspektais atskleistos mokinių ir mokytojų sąveikos problemos, ypatumai. Nagrinėti tarpasmenių santykių disbalanso raiškos veiksniai profesinėje mokykloje ir juos analizuojant bandoma atskleisti bendravimo problemų vertinimo skirtumų specifiką. Analizuota kaip abi konfliktuojančios pusės reaguoja į konfliktines situacijas, skiriasi ar sutampa mokinių ir mokytojų bendravimo problemų vertinimo specifika. Darbe atskleidžiama profesinės mokyklos mokinių ir mokytojų nuomonė apie konflikto ištakas bei socialinio pedagogo kaip tarpininko tarp konfliktuojančių pusių vaidmenį.

Iškelta *hipotezė*, kad ypač dažnus mokinių ir mokytojų konfliktus lemia bendravimo problemų vertinimo skirtumų specifiką ir ji yra sustiprinama pedagogų elgesiu.

Anketinės *apklausos metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas - atskleisti bendravimo tarp mokytojų ir mokinių vertinimo skirtumų specifiką. Atlikta statistinė (aprašomoji dažnių, vidurkių, koreliacijos) duomenų analizė.

Tyrimo dalyvavo 260 profesinės mokyklos moksleivių ir 50 mokytojų. Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Nustatyta, kad moksleiviai kaip pagrindinį veiksnių įtakojantį konfliktinių situacijų atsiradimą nurodo mokytojų nenorą suprasti jaunimą, o mokytojai – mokinių motyvacijos trūkumą.
2. Konfliktinių situacijų atsiradimą įtakoja sąveikaujančių pusių nelygiavertiškumas: mokytojai jaučiasi esantys lyderiai klasėje ir santykius su moksleiviais nurodo kaip šaltus ir priešiškus. Moksleiviai teigia, kad jaučiasi lygiaverčiai bendravimo partneriai su mokytojais ir bendravimo santykius nurodo, kaip draugiškus.
3. Mokiniam trūksta informacijos apie socialinio pedagogo galimą pagalbą. Iškilus konfliktinei situacijai daugiau kaip pusė moksleivių niekur nesikreipia, o pagal savo aspiracijų lygį stengiasi spręsti konfliktą. Abi tiriamųjų grupės kompromiso ieškojimą nurodo kaip pagrindinį reitingų skalėje teiginį.

Pasitvirtino hipotezė, kad ypač dažnus mokinių ir mokytojų konfliktus lemia bendravimo problemų vertinimo skirtumų specifiką ir ji yra sustiprinama pedagogų elgesiu.

Esminiai žodžiai: konfliktas, konfliktų valdymas, tarpininkavimas, socialinis pedagogas, bendravimo santykiai

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. KONFLIKTAI KAIP NATŪRALUS BENDRUOMENINIŲ SANTYKIŲ REIŠKINYS	8
1.1. Konflikto samprata, ištakos, rūšys.....	8
1.2. Konfliktų sprendimo modeliavimo ypatumai edukacinėje aplinkoje.....	10
2 skyrius. PROFESINIO MOKYMO DAUGIALYPIŠKUMAS KAIP PADIDINTAS TARPASMENIŲ SANTYKIŲ DISBALANSO RAIŠKOS VEIKSNYS	14
2.1. Moksleiviai profesinio mokymo sistemoje (socialinis ir psichologinis aspektai).....	14
2.2. Pedagoginis personalas profesinio mokymo sistemoje	17
2.3. Konfliktai profesinio mokymo sistemoje ir socialinio pedagogo veiklos specifika santykių reguliavimo procese.....	19
3 skyrius. PROFESINIO MOKYMO DALYVIŲ (MOKYTOJŲ IR MOKINIŲ) KONFLIKTŲ IŠTAKŲ IR PREVENCIJOS SĄLYGŲ TYRIMAS	23
3.1. Tyrimo metodika.....	23
3.2. Tyrimo dalyvių imtis ir charakteristika.....	25
3.3. Mokinių ir mokytojų nuomonės tyrimas.....	27
Išvados	51
Rekomendacijos	52
Literatūra	53
Summary	58
Priedai	59

IVADAS

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas

Pagrindinė, sudėtingiausia ir kintamiausia santykių ašis mokykloje yra mokinių santykiai su mokytojais. Tai labiausiai matoma mokyklos bendruomenės gyvenimo ir gyvavimo pusė. Į šiuos santykius integruojama viskas, ką atneša į mokyklą ir sukuria joje administracija, pedagogai, moksleiviai – žinios, moralinės savybės, bendravimo ir bendradarbiavimo kultūra. Pagrindiniai mokyklinės bendruomenės subjektai yra pedagogai ir jų auklėtiniai. Jų bendradarbiavimu grindžiamas pažinimo ir ugdymo procesas. Tačiau yra ir visiškai natūralių dalykų, kurie mokytojus ir moksleivius skiria. Tai skirtingų kartų atstovai, susiformavę nevienodomis sociokultūrinėmis sąlygomis. Jau vien dėl to žinių, dvasinių vertybių perteikimas ir perėmimas nėra paprastos dalybos („aš tau atsiveriu, tu manim pasikliauni“). Kito matymo diapazonas ribojamas skirtingo patyrimo bei amžiaus biologinių savybių (Lakis ir kt., 1996). Todėl natūralu, kad šių dviejų grupių bendravimas tarpusavyje neįmanomas be konfliktų. Tačiau socialinių mokslų tyrinėtojams kartų konfliktas nėra pagrindinis veiksnys, kuriuo remiantis būtų galima aiškinti konflikto atsiradimo priežastis.

Sociologas Ralfas Darendorf (1996) teigia, kad pagrindinė konflikto priežastis yra faktas, kad vieni žmonės turi valdžią kitų atžvilgiu. Ši formuluotė gali ir mokyklinėje bendruomenėje. Mokytojai orientuojasi ne į situacijos, bet į mokinių valdymą; jaučiasi esą padėties šeimininkai ir mokiniai turi jiems paklusti. Švietimo reforma Lietuvoje vyksta jau antrą dešimtmetį, tačiau tradicinė mokykla ir tradicinė pedagogika tebėra santykinai vieninga požiūriu į ugdymą mokykloje visuma. Giliai išsisknijusios autoritarizmo tradicijos: valdžia mokytojų rankose, o moksleivis – tik paklusnus vykdytojas, moksleiviai nušalinti nuo aktualių pedagoginio ir socialinio proceso problemų sprendimo, slopinama jų iniciatyva (Rupšienė, 2001)

Konfliktinių situacijų atsiradimo priežastis, konfliktų dinamiką, formas, būdus ir jų sprendimo metodus švietimo sistemoje nagrinėjo Jovaiša, 1995; Lakis ir kt. 1996; Barkauskaitė, 2000, 2001; Palujanskienė, Uzdila, 2004; Dobranskienė, 2004; Strazdas, 2005. Targamadžė, 2007. Į politechnikos mokyklą ateina mokiniai iš skirtingų mokyklų, su skirtingai susiformavusiomis sociokultūrinėmis nuostatomis, skirtingo mokslumo lygio, dažnas iš jų jau turintis tiek elgesio, tiek mokymosi negatyvius įpročius. Dalies mokinių vertybinės orientacijos mažai siejamos arba iš vis nesiejamos su išsilavinimu bei mokykla, tad jiems mokykla yra vienokių ar kitokių aplinkybių primesta būtinybė. Profesinės mokyklos moksleiviai - specifinė grupė, todėl mokytojų ir mokinių pedagoginės sąveikos reikšmė yra lemiamą, tačiau anot Bitino

(1998) ji bus teigiama tik tuo atveju, jei pedagogams užteks kompetencijos valdyti poreikių kaitos procesą.

Mokytojai, kaip ir visa Lietuva, šiuo metu išgyvena psichologinę įtampą. Įtampa kolektyve dėl pamokų krūvio paskirstymo, dėl įgyvendinamų naujovių, dėl konkurencijos, dėl darbuotojų kaitos ir kitų priežasčių neigiamai veikia mokytojų psichinę sveikatą ir nuteikia konfliktui (Strazdas, 2005). Tyrimai rodo, kad mokytojus neigiamai veikia organizacijos mikroklimatas, stresai darbe, konfliktai, karjeros nesaugumas, tarpasmeniniai santykiai darbe, išorės veiksniai. Todėl pusė apklaustų mokytojų norėtų pakeisti profesiją, o keturi penktadaliai iš jų šį norą sieja su mokinių disciplinos palaikymo sunkumais (Bagdonas, 2004, Kregždė, 2006).

Profesinės mokyklos bendruomenė – specifiška bendruomenė. Šiandieninės švietimo sistemos kontekste profesinės mokyklos nėra prestižinės, vyrauja stereotipas, kad kontingentas – nemotyvuoti moksleiviai, o mokytojai – uždara bendruomenė. Večkienės (2001), Masaitytės (1999), Stanišauskienės (2000), Laužacko (1999) tyrimų analizė rodo, kad profesinės mokyklos moksleiviai išgyvena įvairias socialines problemas, stokoja motyvacijos mokytis bei dalyvauti socialinėje veikloje. Šios priežastys įtakoja įtemptą psichologinį mikroklimatą mokykloje, konfliktinių situacijų atsiradimą. Konfliktas mokykloje natūralus reiškinys, tik svarbu kaip jis sprendžiamas, kokios prevencijos priemonės naudojamos, kad būtų galima išvengti destruktivių konfliktų. Pats savaime konfliktas nėra negatyvus, esmę sudaro jo pobūdis; konstruktyvus ar destruktivus jis. Aukštkalnytės (2000), Navaičio (2001), Bitino (2004), Martišauskienės (2003), Lakio (1996), Bernoto (1995), Giedraitienės (1996) nuomone mokytojai svarbiausiu rūpesčiu mano esant tai, ne kaip išvengti konfliktų, o kaip juos spręsti. Tačiau išanalizavus konkrečios bendruomenės bendravimo santykių specifiką, konfliktų atsiradimo priežastis būtų daugiau galimybių ne spręsti, o išvengti jų, nes šiame kontekste mokyklos socialiniam pedagogui tenka svarbus vaidmuo. Socialinio pedagogo uždavinys – būti moksleivių advokatu, sprendžiant konfliktines situacijas, kylančias tarp mokytojų ir mokinių. Išsiaiškinus mokytojų ir mokinių konfliktų atsiradimo priežastis, tarpasmeninių santykių specifiką bus sudarytos prielaidos parengti teorines perspektyvinio socialinio pedagogo veiklos tobulinimo rekomendacijas. Mokslinės literatūros analizė bei tyrimo rezultatai padės plėtoti ir efektyvinti socialinio pedagogo veiklą, o kartu ir sudarys sąlygas efektyviai spręsti mokytojų ir mokinių konfliktines situacijas bei giliau suvokti konflikto atsiradimo priežastis, bei vykdyti jų prevenciją. Išnagrinėta mokslinė literatūra, tyrimai leidžia daryti prielaidą, kad atsakomybę už konfliktą pirmiausia turi prisiimti mokytojas. Juk jis turi didesnę kompetenciją, pedagoginių ir psichologinių žinių bagažą. O mokyklos socialinio pedagogo pagrindinis uždavinys – mokėti įvertinti situaciją, nustatyti problemas, tikslus, iširti visus galimus alternatyvius sprendimus,

formuoti ir įgyvendinti intervencijas...tam reikia mokėti atlikti socialinį tyrimą ir teikti socialines paslaugas (Leliūgienė, 2003).

Lietuvoje atlikta nemažai tyrimų apie socialinio pedagogo veiklos specifiką bendrojo lavinimo mokyklose (Dobranskienė (1997, 2000), Kučinskas, Kučinskienė (2000), Majauskienė (2004), Žižiūnaitė (2004), Buzaitytė-Kašalynienė (2003), Barkauskaitė--Lukšienė (2002)); vaikų globos namuose (Braslauskienė (2001), Leiputė (2002)); specialiose nepilnamečių auklėjimo įstaigose (Juodraitis (2003)), tačiau kaip organizuoti darbą profesinėje mokykloje nėra plačiai nagrinėta. Tikėtina, kad nagrinėtos profesinės mokyklos konfliktinių situacijų atsiradimo priežastys vyrauja ir kitose tokio tipo mokyklose Lietuvoje. Atsižvelgiant į gautas išvadas bus pateiktos rekomendacijos kaip efektyviau vykdyti prevencinę veiklą mokykloje.

Tyrimo problema: Vis dažnesnis mokinių ir mokytojų nuomonių, interesų skirtumas, laiku nesustabdytas virsta į konfliktą. Būtina išsiaiškinti kokios konfliktų tarp mokytojų ir mokinių priežastys; kaip reaguoja abi konfliktuojančios pusės į konfliktinę situaciją; skiriasi ar sutampa mokytojų ir mokinių bendravimo problemų vertinimo specifika; kokia kryptimi turėtų būti plėtojama socialinio pedagogo veikla.

Tyrimo objektas – mokytojų ir mokinių santykių vertinimo specifika.

Hipotezė – tikėtina, kad:

1. Ypač dažnus pedagogų ir moksleivių konfliktus lemia bendravimo problemų vertinimo skirtumų specifika.
2. Vertinimo skirtumų specifika yra sustiprinama pedagogų individualiu elgesiu.

Tyrimo tikslas – atskleisti bendravimo, konfliktų tarp mokytojų ir mokinių vertinimo skirtumų specifiką.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai apibrėžti mokytojų ir mokinių konfliktų ištakas, bendravimo santykių ypatumus bei prevencijos galimybes socialinio pedagogo veiklos kontekste.
2. Panaudojant anketinės apklausos metodą atskleisti mokinių ir mokytojų santykių specifiką.
3. Remiantis teorine medžiaga bei empiriniais tyrimo duomenimis pateikti konfliktų prevencijos prielaidas socialinio pedagogo veiklos kontekste.

Tyrimo dalyviai (N=310):

260 politechnikos mokyklos moksleivių

50 politechnikos mokyklos mokytojų

Tyrimo metodai

1. Teorinis - mokslinės literatūros analizės metodas padėjo apibrėžti konfliktą kaip reiškinių ir jo ištakas socialinės psichologijos ir socialinės pedagogikos kontekste.

2. Empirinis - anketinė apklausa padėjo išsiaiškinti mokytojų ir mokinių santykių specifiką, apibrėžti nuomonių sutapimą ar skirtumą, bei parengti išanalizuoti konfliktų prevencijos prielaidas. Tyrimui naudotos anoniminės anketos. Standartizuotas klausimynas parengtas pagal konfliktinių situacijų operacionalizacijos schemą (žr. 1 priedą). Anketoje pateikti uždaro ir atviro tipo klausimai (žr. 2 priedą).

3. Statistinė analizė - rezultatai apdoroti SPSS-11 kompiuterine programa. Statistinė anketinės apklausos duomenų analizė atlikta taikant aprašomosios statistikos metodus, (skirstinių analizė, grafinė ir koreliacinė analizė, skaičiuojamas standartinis nuokrypis, modos įverčiai).

Pagrindinės sąvokos

Konfliktas – santykis tarp socialinio poveikio subjektų, paremtas priešingais motyvais poreikiais, interesais, tikslais, idealais, įsitikinimais ar samprata, nuomonėmis, požiūriais ir pan. (Emeljanov, 2005).

Konfliktas pedagoginiu požiūriu – netinkamo mokytojo elgesio forma ir padariniai (Čiuladienė, 2005).

Konfliktologija – mokinių ir mokytojų santykių prieštaravimas, kuris pasireiškia trimis veiksniais: mokytojai ir mokiniai – skirtingų kartų atstovai, susiformavę nevienodomis sociokultūrinėmis sąlygomis; ugdymo procesas realizuojamas vadovo-vykdytojo ir vedėjo – vedamųjų vaidmenimis; klasėje vienas mokytojas ir grupė moksleivių. Mokiniai neturi galimybių tiesiogiai atsakyti į mokytojo veiksmus jų atžvilgiu (Lakis, 1996).

Konfliktų valdymas – konflikto sprendimo būdai: kompromisas, bendradarbiavimas, tarpininkavimas, konkurencija, prisitaikymas, vengimas (Petruolytė, 2004, Misevičius, 2006).

Tarpininkavimas - procesas, kuriame konflikto dalyviai siekia išspręsti ginčus padedant trečiajam asmeniui (Kressel, 2000).

Konflikto prevencija – žinių apie konfliktus bei įtampos laukų tam tikroje srityje sisteminimas (Lakis, 2008).

Darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, trys skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (panaudota 73 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 3 schemas, 8 lentelės, 28 paveikslai. Prieduose pateikiamos tyrimo objekto operacionalizacijos schemas, anketos. Darbo apimtis – 57 puslapiai.

I skyrius. KONFLIKTAI KAIP NATŪRALUS BENDRUOMENINIŲ SANTYKIŲ REIŠKINYS

1.1. Konflikto samprata, ištakos, rūšys

Vokiečių sociologas Georgas Zimelis, laikomas konflikto teorijos tyrimų pradininku. Jis teigia: „Konfliktas - universalus reiškinys. Visiškai vieninga ir harmoninga grupė arba visuomenė negalimos. Jeigu jos ir egzistuotų, tai, neturėdamos vidinio vystymosi mechanizmo ir neveikiamos impulsų, skatinančių pasikeitimus, nesugebėtų išlikti gyvybiškos". (Grišina, 2008)

Konfliktas:

1) susidūrimas: 1. priešingų interesų, pažiūrų, siekių susidūrimas, kivirčas, ginčas; 2. priešingų poreikių, pareigų, motyvų, kurie negali būti vienu metu realizuoti, susidūrimas. (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985).

2) emocinė – kognityvinė prieštaravimų būseną, kylanti dėl nesugebėjimo pasirinkti priimto sprendimo arba net kelių vienodų tendencijų, norų, alternatyvų konfrontacijos situacijoje. (Kučinskas, Kučinskienė. 2000.);

3) tai maždaug vieno stiprumo, bet priešingos krypties jėgų sąveika, nesuderinamų motyvų, interesų, nuomonių, nuotaikų susidūrimas, rimti nesutarimai, kurių metu žmogų užvaldo nemalonūs jausmai arba išgyvenimai (Psichologijos žodynas. Vilnius. 1993),

4) tai socialinis reiškinys, kurio metu tarp dviejų ar daugiau asmenų vyksta priešingų interesų, nuostatų, tikslų siekimo būdų susidūrimas. Konfliktas formuoja asmenybės nuostatas į konfliktą sukėlusį žmogų ir į visa tai, kas su tuo žmogumi susiję (Suslavičius, 1998).

5) tai santykis tarp socialinio poveikio subjektų, paremtas priešingais motyvais (poreikiais, interesais, tikslais, idealais, įsitikinimais ar samprata (Emeljanov, 2005)

6) tai priešingų interesų, pažiūrų susidūrimas, kai kito žmogaus pozicija kuriuo nors klausimu yra visiškai atmetama ir laikoma kliūtimi tolesnei veiklai (Valackienė, 2005)

Taip konfliktą įvardijo ir Levinas – pirmasis psichologas, tiesiogiai aprašęs konfliktinę situaciją (Grišina, 2008). Tarpasmeniniai konfliktai Levino interpretuojami kaip asmeninių ir „liepiančių“ išorinių jėgų konfliktai. Konfliktas – psichologinė būseną, kai žmogus sprendžia pasirinkimo, poveikio problemą.

Konfliktai yra neišvengiami, tai natūrali bendravimo dalis, kurių dėka galima priimti teisingus sprendimus, sukurti teigiamą bendravimo ir bendradarbiavimo atmosferą. Suslavičius (1998) konfliktus skirsto į: pseudokonfliktus (nesusipratimai), vertybių (dorovinių, požiūrio nuostatų susikirtimas), interesų (tikslai tie patys, bet nesuderinami jų siekimo metodai), struktūriniai

(darbo grupėje ar bendruomenėje organizavimo trūkumai), ir tarpasmeniniai (tarp asmenų, tarp asmens ir grupės, tarp grupių vykstantis priešingų interesų, nuostatų, tikslų siekimo būdų susidūrimas).

Psichologai konfliktą nagrinėja ir interpretuoja įvairiais aspektais. G.Čiuladienė (2005) apibendrina konflikto sampratą ir daro išvadas, jog galimi šie konflikto suvokimo aspektai: 1) konfliktas – intrapsichinis reiškinys: asmenybės struktūrinių komponentų kova (suvokimo – susidūrimo/priešpriešos įsisąmoninimas); 2) konfliktas – intersichinis reiškinys (reakcija į tam tikrą frustracinę situaciją, emocinis konfliktas); 3) konfliktas – integruotas – intrapsichinis ir intersichinis – reiškinys (reakcija/atsakas, elgesio konfliktas).

Pagrindiniai struktūriniai konflikto elementai, anot Grišinos (2005) yra šie:

- konfliktuojančios šalys (konflikto dalyviai);
- sąlygos (objektyvūs esminiai ypatumai, turėję įtakos iškilti konfliktui);
- konflikto objektas (objektas ar galimybė, į kurią pretenduoja šalys);
- konflikto dalyvių veiksmai (veiksmai, sudarantys konfliktinę tarpusavio sąveiką);
- baigtis (rezultatas) (idealus konfliktinės tarpusavio sąveikos vaizdinys, lemiantis konflikto kryptį).

Konfliktų priežastys yra skirstomos į dvi rūšis: struktūrinės (žmonių grupėje) ir asmeninės. Nagrinėjant konfliktų atsiradimo priežastis svarbiausias dėmesys turi būti skiriamas asmenybei. Kiekvienas žmogus yra savita asmenybė, turinti individualius charakterio bruožus, empatijos, socializacijos laipsnį, patirtį, išmokimą, suvokimą. Išskiriami šie pagrindiniai asmeniniai veiksniai, įtakojuojantys konfliktines situacijas:

- Įgūdžiai ir gebėjimai (išmokimas priimti situaciją);
- Konfliktų valdymo stilius (būdas ir elgesys, kuriais žmogus reaguoja į konfliktus);
- Asmenybės savybės (charakterio bruožai);
- Suvokimas (kaip žmonės reaguoja ir interpretuoja iškilusią situaciją);
- Vertybės ir etiniai įsitikinimai (išmoktas, išugdytas šeimoje, mokykloje elgesys);
- Emocijos (jų išraiškos laipsnis ir būdas);
- Bendravimo sunkumai (socializacijos trukumai);
- Kultūriniai skirtumai.

Psichologai nagrinėdami asmenybės bruožus aiškina, kad žmogus pirmiausia yra veikiamas vidinių asmenybės konfliktų, kurie, anot Lekavičienės (2000) dažnai skirstomi į motyvacinčius (norų, nepriimtinių alternatyvų), moralės (tarp noriu ir reikia), kognityvinius (žinių prieštarumas), nerealizuoto noro (tarp noro ir tikrovės), vaidmenų (sunku suderinti kelis socialinius vaidmenis), adaptacinius (aplinkos reikalavimai ir žmogaus galimybės nesutampa)

bei neadekvataus savęs vertinimo (dėl per didelių pretenzijų ir patiriamų nesėkmių). Vidiniai asmenybės konfliktai dažnai pereina į išorę ir tai tampa konfliktinių situacijų priežastimi. Nesugebėjimas pažvelgti į situaciją lanksčiai, be išankstinių nuostatų ir stereotipų – užsispyrusių, inertiškų, nepakenčiančių prieštaraujančio elgesio ar nuomonės žmonių bruožas.

Konfliktiški yra ir tie žmonės, kurių pagrindinis gyvenimo tikslas – bet kokia kaina iškovoti aplinkinių pripažinimą, užimti prestižinę vietą visuomenėje. Konfliktams palankios sąlygos yra ir tada, kai keliami nerealiūs reikalavimai aplinkai, sąlygoti per didelio savojo Aš idealizavimo. Tokiu atveju žmogus ima jaustis pranašesnis už kitus, mano esąs teisulis, neklystantis, galintis nurodinėti. Per didelis konformizmas taip pat gali sąlygoti konfliktus (Kalvaitis, 1997).

Konfliktus neretai paskatina skirtingas suvokimas ir netinkamas bendravimas. Analizuodami ir suvokdami konflikto priežastis, žmonės gali rasti būdų, vidinių resursų kaip jį įveikti. Pavyzdžiui, kai konfliktas kyla dėl skirtingų vertybių, reikia stengtis gerbti ir suprasti kito žmogaus pažiūras. Jei konfliktas kilo dėl skirtingo suvokimo, galima bandyti išsiaiškinti, ką kas turėjo omenyje, ir šitaip panaikinti nesusipratimą. Kai konfliktų priežastis skirtingi interesai, galima mėginti atskleisti savuosius ir paieškoti abi puses patenkinančio sprendimo (Shapiro, 1995).

Konfliktas – priešingų nesuderinamų požiūrių susidūrimas ir tai yra kasdieninio gyvenimo dalis. Sudėtingų bendravimo situacijų iškyla nuolat, ir jos dažniausiai esti neišvengiamos, bet visada išsprendžiamos.

1.2. Konflikto sprendimo modeliavimo ypatumai edukacinėje aplinkoje

Skirtingi žmonės skirtingai reaguoja į iškilusias konfliktines situacijas. Lietuvos konfliktų prevencijos asociacijos pirmininkas S. Samulevičius straipsnyje „Konfliktų pažinimas“ pabrėžia, kad Lietuvoje dar nepaplitusi taiki ir konstruktyvi konfliktų sprendimo kultūra, todėl visuomenėje daug agresijos ir smurto apraiškų. Populiarėja naujas mokslo terminas – konfliktologija, kuri tiria konfliktą, jo atsiradimo dėsningumus ir raidą, sprendimo galimybes, reguliavimo bei profilaktikos metodus. Konfliktologijos keliami uždaviniai: kaip elgtis konflikto metu, kad būtų sumažinta įtampa ir su konfliktais susiję išgyvenimai; kaip užbaigti konfliktą su minimaliais nuostoliais; kaip užkirsti kelią konflikto vystymuisi, išvengti pavojaus sveikatai, išitraukimo į begalines intrigas ir neracionalius ginčijimosi mūšius. Lietuvoje tai paprastai vadinama „Conflict management“, konfliktų vadyba arba konfliktų prevencija.

Mokslininkai Petrulytė, 2004, Misevičius, 2006, Barvydienė, 1996 išskiria šiuos konflikto sprendimo būdus, kuriuos susisteminius galima pavaizduoti taip:

1 lentelė

Konfliktų sprendimo būdai

Konstruktyvus	Kompromisas. Pripažinimas.
	Bendradarbiavimas. Skirtingų pažiūrų paisymas.
	Tarpininkavimas. Problemos sprendimas
Destruktyvus	Konkurencija. Pergalė-pralaimėjimas
	Prisitaikymas. Vengimas.
	Vengimas. Atstūmimas

Konfliktams spręsti sukurta daug teorijų bei būdų. Asmenų konfliktą galima spręsti arba jo išvengti. Pirmuoju atveju bandoma šalinti konflikto priežastis, o antruoju atveju atsižvelgiama į konflikto požymius. Sprendimo būdai pagal Tomas (1996): varžymasis, kompromisas, bendradarbiavimas, vengimas, prisitaikymas. Almotienė ir kt., (2005) šiuos būdus įvardija kaip konflikto strategijas:

Varžymasis (rungtyniavimas) - tai kova dėl vienai šaliai naudingo sprendimo. Įprotis vienašališkai laimėti ginčus ir konfliktus sunkiai suderinamas su elementariais elgesio etikos reikalavimais. Toks asmuo, patikėjęs savo galiomis, aplinkoje skleidžia agresiją, melą, manipuliuoja kitais. Tai ilgiausiai trunkantys konfliktai.

Kompromisas paremtas šalių noru užbaigti konfliktą su dalinėmis nuolaidomis. Charakterizuojamas dalies ankstesnių reikalavimų atsisakymu, kai kurių oponento pretenzijų pripažinimu, pasirošimu nusileisti ir atleisti.

Bendradarbiavimas įvardijamas kaip pati rezultatyviausia elgesio strategija. Jis nukreiptas į konstruktyvų problemos aptarimą, kai numatoma tolimesnė bendra veikla, santykių palaikymas. Susitarimai priimti geranoriško bendradarbiavimo pagrindu, būna tvirti ir labai stabilūs.

Vengimo strategija dažniausiai pasirenkama kai nėra noro ar poreikio spręsti problemą, trūksta tikėjimo pozityvaus sprendimo galimybe; kai neplanuojami tolimesni bendri santykiai.

Prisitaikymas - priverstinis arba geranoriškas savo pozicijų užleidimas.

Taigi moksliniai tyrimai patvirtina labai svarbią gyvenime tiesą jog, iškilus konfliktui, būtina jį spręsti. Konfliktas sėkmingiausiai įveikiamas tada, kai jo dalyviai priima ir iesko bendrų sprendimų, kai įsiklausoma į abiejų konfliktuojančių pusių poreikius. Konfliktui

būdingas ciklas, pasireiškiantis šiomis fazėmis: 1) pradinė; 2) pakilimo; 3) piko; 4) kritimo. Kiekvieno paskesnio ciklo metu mažėja galimybės išspręsti konfliktą (Emeljanov, 2005).

2 lentelė

Konflikto fazių ir etapų santykis

Konflikto fazės	Konflikto ciklo etapai	Konflikto sprendimo galimybės (proc.)
Pradinė	Konfliktinės situacijos atsiradimas	92
Pakilimo	Atviro konflikto pradžia	46
Piko	Atviro konflikto plėtojimas	Mažiau nei 5
Kritimo		Apie 20

Realiame gyvenime paprasčiausia konflikto sprendimo forma – kompromisas, susitarimas, derybos. Tačiau konfliktui pažengus, konfliktuojančios šalys dažnai nesugeba jo spręsti konstruktyviai (įtakoja ir asmenybės savybės, ir principai, ir kompetencija) ir dėto to trečiojo asmens dalyvavimas gali labai teigiamai paveikti konflikto sprendimo eigą.

Šeimos įtaka socialiniam konfliktų valdymo išmokimui. Mokslininkai, tyrinėjantys nepilnamečių nusikalstamumą (Valickas 1997), agresiją didelę atsakomybę dėl tokio vaiko elgesio skiria šeimai. Natūralu, kad šeimoje susiformavę auklėjimo ir bendravimo stiliai persikelia ir į mokyklą. Barkauskaitė, Juodkaitė (1998) nurodo, kad bausmės yra pagrindinė vaikų agresijos vėlesniame amžiuje priežastis. Baudžiamam vaikui pateikiamas ne tik agresijos modelis (tėvų elgesys), bet ir įdiegiamas pyktis bei neapykanta aplinkiniams. Ankstyvaisiais gyvenimo periodais susiformavusi agresyvosios aplinkos samprata, nepaisant jos pagrįstumo laipsnio pradeda nulemti iškreiptą aplinkos suvokimą, nuolatinius grėsmės lūkesčius bei atitinkamus agresyvius gynybiškus žmogaus veiksmus.

Miškinis (2003) įvardija tipines auklėjimo klaidas, atsirandančias veikiant atitinkamoms socialinio ir psichologinio pobūdžio aplinkybėms:

- sąmoningo, specialiai organizuoto pedagoginio poveikio vaikams nebuvimas ir skubotų auklėjimo priemonių paaugliui taikymas vėliau, norint ištaisyti auklėjimo spragas;
- daugiau ar mažiau sąmoningas suteikimas vaikams visiškos laisvės, kuriai jie neparuošti;
- tėvų griežtumas vaikams, kol jie maži, ir nesugebėjimas vadovauti jų moraliniam vystymuisi, remiantis jėga, tada, kai jie tampa paaugliais;
- nesuderinta tarp tėvų vaiko auklėjimo kryptis, kuriose yra daug chaotiškumo: keliami per dideli reikalavimai vaikui arba, atvirkščiai, jis yra per daug lepinamas.

Žemos pedagoginės kultūros nulemti nesutarimai šeimoje gali turėti liūdnu padarinių: vaikas nutolsta nuo šeimos, o išėjęs į mokyklą, ar su draugais gali neadekvačiai priimti kiekvieną konfliktinę situaciją, jausti neapykantą aplinkiniams, vyresniems.

Tėvų auklėjimo įtaka turi didelę reikšmę jo vėlesnei socializacijai ir integracijai į visuomenę, bet kad ir kaip būtų analizuojamos konflikto atsiradimo priežastys, kurios įtakoja mokinių konfliktišką elgesį mokslininkai sutaria, kad svarbiausia yra mokytojams turėti didelės gyvenimo ir pedagoginės patirties bei išminties.

Konflikto valdymo efektyvumas, atsakomybė už konfliktinės situacijos susidarymą iš dalies tenka ir tenka asmenybės tipui:

Konfliktinė asmenybė. Neproporcinga reakcija ar jos trukmė ir jėga, panaudota atsakymui į veiksmus ar žodžius, yra dažniausia konflikto vystymosi priežastis.

Konfliktinės asmenybės tipai (Lekavičienė, 2001): demonstratyvus (mėgsta būti dėmesio centre bet kokia kaina, daugiau emocionalus nei racionalus, daug dėmesio skiria išvaizdai); nelankstus (pasipūtęs, arogantiškas, ciniškas, tiesmukiškas, nejautrus, nesavikritiškas; šūkis: „Jeigu faktai jums nepatinka - juo blogiau faktams“; elgesys dažnai grubus, egocentriškas); nevaldomas (nenuoseklus, mėgsta pagyras, pasižymi neapgalvotais veiksmais, impulsyvumu, silpna savikontrolė; elgesys provokuojantis, agresyvus); pedantas (skrupulingai atlieka savo pareigas, viskam - net ir sau - kelia itin didelius reikalavimus, mėgsta kritikuoti, prikaišioti, dažnai nerimauja be pagrindo; įtarus, jautrus detalėms ir pastaboms, neemocionalus); racionalus (visada sąmoningai pasiruošęs konfliktui, per apkalbas, intrigas, manipuliacijas siekia asmeninių tikslų ir gerovės, stengiasi sudaryti itin uolus ir pareigingo žmogaus įvaizdį, perdėtai mandagus, paslaugus, įvaldęs konfliktinę retoriką); silpnavalis (asmuo be nuomonės, nenuoseklus, paviršutiniškas, dažna manipuliacijų auka pasiskirsčius pozicijoms konflikte).

Atspari konfliktams asmenybė. Tokia asmenybė sudėtingose socialinės sąveikos su kitomis asmenybėmis situacijose optimaliai organizuoja savo elgesį, neatšiauriai ir nepriešiskai sprendžia santykius su kitais žmonėmis, kontroliuoja emocijas arba jas reikšdama atvirai neižeidinėja oponento; nepasiduoda nusivylimui per ilgą konfliktą arba jį pralaimėjus, turi vidinės valios valdyti ir kontroliuoti save; maksimaliai panaudoja asmenines kognityvines savybes, padedančias diagnozuoti ikikonfliktinę situaciją ir objektyviai analizuoti konflikto kilmės priežastis; mokėjimas nenuvertinti oponento asmenybės ir minimalizuoti savo nekonstruktyvų elgesį, prognozuoti konflikto pasekmes; gebėjimas žaibiškai priimti reikiamą sprendimą, suvokti esminę konflikto problemą; gebėjimas argumentuoti ir civilizyškai polemizuoti per ginčą.

2 skyrius. PROFESINIO MOKYMO DAUGIALYPIŠKUMAS KAIP PADIDINTAS TARPASMENIŲ SANTYKIŲ DISBALANSO RAIŠKOS VEIKSNYS

2.1. Moksleiviai profesinio mokymo sistemoje (socialinis ir psichologinis aspektai)

Profesinio mokymo sistemos užduotis – ne tik vykdyti profesinį mokymą, bet ir didinti moksleivių aktyvumą ir savarankiškumą, nes moksleiviai išgyvena įvairias socialines, psichologines, ekonomines problemas (Adamonienė, Daukilas ir kt., 2003). Autoriai teigia, kad moksleiviai stokoja motyvacijos mokytis bei dalyvauti popamkinėje, socialinėje veikloje, todėl atsiranda aktuali problema – įtempti santykiai tarp jų ir mokytojų. Konfliktai tarp mokytojų ir mokinių aktuali šiandienos švietimo sistemos problema. J.Lakis dar 1996 metais kalbėjo, kad “mokykloje egzistuoja priešprieša, kurioje įmanomi abipusiai pikti žodžiai”. Mokykloje galima išvelgti vienišumą, depresiją, kuri būdinga ne tik moksleiviams, bet ir subrendusiems pedagogams”. Pastaruoju metu mokykloje užfiksuojami ne tik pikti žodžiai, bet ir fizinis, psichologinis smurtas, agresija. Ne daug mokinių gali pasigirti gerais santykiais su mokytojais. Vieni konfliktuoja daugiau, kiti mažiau, tačiau visiems aišku, kad nesutarimai ne tik, kad neišvengiami, tačiau jų vis daugėja. Analizuojant konfliktą mokykloje iš mokinių pozicijos žiūrima dviem aspektais:

1. Mokytojų netinkamo bendravimo formos įtakoja konfliktines situacijas.
2. Mokinių elgesio akcentuacijos sustiprina konflikto eigą.

Mokytojų netinkamo bendravimo formos iššaukia priešišką mokinių reakciją. Mokslininkai plačiai nagrinėja kokių socialinių įgūdžių stokoja moksleiviai (Bernotas 1995, Leliūgienė 1997, Targamadžė 2006, Martišauskienė 1999, Kveskienė 2003, Rupšienė 2006 ir kt.). Natūralu, kad silpna mokymosi motyvacija, mokyklos nelankymas, nepažangumas, charakterio akcentuacijos, nuomonių nesutapimas, adaptacija naujoje mokykloje ir kitos psichologinės, pedagoginės, socialinės ir ekonominės priežastys sąlygoja emocinę moksleivių įtampą, kuri turi įtakos konfliktinėms situacijoms atsirasti. Pvz. autoriai konstatuoja, kad mokinių adaptacijai daro įtaką mokytojų elgsena. Nustatyta tendencija: juo draugiškiau mokytojai elgiasi su mokiniais, juo geriau pažįsta mokinius, juo labiau pagiria, teisingai vertina, paaiškina mokyklos tvarką, informuoja apie renginius ir tradicijas, rūpinasi sunkumų turinčiais vaikais, tuo sėkmingiau vyksta adaptacija ir tuo labiau mokiniai patenkinti mokykla (Rupšienė, 2005). Vadinasi ir konfliktams atsirasti priežasčių mažiau.

Bendravimo santykių specifika itin aktuali moksleiviams. Bužinsko ir tyrėjų grupės (2005) tyrimas rodo, kad 16% vyresniųjų klasių mokinių mokytojai ignoruoja nuomonę mokyklos gyvenimo klausimais, 38% mokinių patiria išankstinį mokytojų nusistatymą, o 11%

yra patyrę pašaipas ir įžeidinėjimus. 40 proc. mokinių teigia susiduriantys su šiais reiškiniais: apie 10 % dažnai (kartą per mėnesį ir dažniau), apie 30 % – kartais, kartą ar du per metus. Lakio (1996), Tijūnėlienės (2000) atliktais tyrimais mokykloje kas antras moksleivis patiria mokytojų žeminimą (mokytojai šiurkštūs, išlieja ant vaikų susikaupusį pyktį, be pagrindo kaltina, priekaištauja...).

Bernoto 1995 metais atlikto tyrimo duomenimis 29% moksleivių nurodė, kad mokytojai nemoka su jais bendrauti, 32% mano, kad mokytojai stokoja pagarbos moksleivio asmenybei, ir net 39% pažymi, kad mokytojai nesidomi mokinių vidiniu pasauliu, jų problemomis, nesupranta jų interesų ir poreikių. Martišauskienė (1999) nustatė, kad 34,8% vyresniųjų klasių mokinių netenkina santykių su mokytojais kokybė, o 2,8% įvardijo kaip ypač neigiamą. Tijūnėlienės (1999) tyrimas parodė kad 58% moksleivių itin išgyvena dėl mokytojų žeminimo: mokytojai šiurkštūs, išlieja ant mokinių susikaupusį pyktį, be pagrindo kaltina, priekaištauja. Žemina pedagogų žvilgsnis, tam tikra laikysena, ironizavimas, neteisingas vertinimas. Skaudina mokytojų abejingumas moksleivių norams, poreikiams, nenoras išklaudyti ir suprasti.

Bužinsko (2005) vadovaujama tyrėjų grupė nustatė, kad pusė tyrime dalyvavusių vyresniųjų klasių mokinių turintys vienokių ar kitokių santykių su mokytojais problemų. 16% nurodė jų nuomonės negerbimą, 38% jaučia išankstinį mokytojų nusistatymą, 11% patyrė pašaipas ar įžeidinėjimus iš mokytojų.

Mokytojai neretai klasėje jaučiasi esantys aukštesnėje pozicijoje, vadovaujantys ir neretai nepripažįstantys kompromisų ar (ypač tai būdinga vyresnės kartos atstovams) nesugebantys su mokiniais bendrauti kaip lygus su lygiu.

„Jei mokytojas ignoruoja mokinio asmenybę, mokinys negerbia tokio mokytojo, kad ir koks griežtas jis būtų. Jei mokytojas užgaus mokinio savimeilę ir pažemins jį klasės akivaizdoje, visa klasė negerbs to mokytojo, tas priešiškus greitai pasklis“ (Puodžiūnas, 1997).

Santykiuose su pedagogais mokiniai dažnai pasigenda teisingumo. Mokinių nuomone teisingumo stoka pasireiškia mokytojui vertinant ugdomosios veiklos rezultatus, kai atsižvelgiama ne į veiklos rezultata, sugebėjimus, pastangas, bet į kitų vertinimus, šeimos ekonominę ar socialinę padėtį, kai mokiniai žeminami, ir reiklumas maišomas su nepagarbia pažiūra į mokinį, nebendruojama padedant mokiniams įsisavinti sudėtingesnę dalyko temą, santykiai nehumaniški ir kt. Skriaudas ir neteisybę mokiniai jautriai išgyvena. Vieni moksleiviai užsisiklėndžia savyje, nesipriešina, nesiginčija, tačiau nuoskaudos nepamiršta, apšneka mokytojus su draugais, nutrūksta geri santykiai su mokytojais; kiti – prieštarauja, pyksta, kyla

konfliktai, kuriuose mokytojai, mokinių nuomone, ne visada būna teisingi, nepalankiai imama žiūrėti į vyresnius žmones (Dobranskienė, 1999). Mokytojo auklėjamajai veiklai klasės (mokyklos) bendruomenėje labai didelę reikšmę turi mokinių ir pedagogų santykių pobūdis, darba. Pedagogams vertėtų nepamiršti, kad ugdytiniai, vertindami mokytojų ir auklėtojų elgesį su jais, dažniausiai vadovaujasi prigimtiniais poreikiais: būti saugūs, tenkinti saviraiškos poreikius, reikalauja pagarbos sau, dėmesio. Todėl bendrų tikslų siekiančioje mokyklos bendruomenėje mokytojas turi rodyti puikų bendravimo, teisingumo bei dorumo pavyzdį. Suklydęs mokytojas turi nebijoti atsiprašyti mokinio. Toks žingsnis reikalauja nemažai drąsos ir etinio tvirtumo. Bet jis reiškia aukščiausią teisingumo formą – teisingumą savo paties atžvilgiu, mokiniai tokį teisingumą labai vertina (Bitinas 2004).

Analizuojant mokytojų nuomonę apie mokinius, išryškėjo Kalvaičio (1997) išskirtos konflikto atsiradimo priežastys, kylančios iš mokinių:

- elgesys, trukdantis susikaupti (drausmė pamokos metu, agresijos apraiškos);
- elgesys per pamoką (demonstratyvus prieštaravimas elgesio normoms);
- egzaltuotas elgesys (prieštaravimas taisyklėms);
- išsibaškyimas, dvasinė užmarštis (dėmesio ir minčių nukreipimas).

Mokytojų požiūriu (Ignatavičius ir kt. 1996) konfliktai kyla dėl to, kad mokiniai nesilaiko drausmės reikalavimų, yra asocialūs, nemotyvuoti, nesąžiningi, nori išsiskirti iš bendraamžių, mokytojai nepajėgūs valdyti didelių klasių.

Asmens vystymąsi gyvenimas veikia neretai vienašališkos diferenciacijos kryptimi. Tad reikalinga pedagoginė sistema, kurioje veikiantys pagrindiniai ugdymo veikėjai – ugdytojas ir ugdytinis – sąveikoje tobulintųsi siekdami ugdymo tikslų. Be abejo šioje sąveikoje svarbūs jų tarpusavio santykiai, kurie, neretai mokykloje, tampa problematiškais (Targamadžė, 1997). Švietimo įstatyme (2006) nurodoma, kad „Mokinys turi teisę mokytis savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje“.

Mokinių ir mokytojų santykius iš anksto nustato abiems pusėms žinomos mokyklos taisyklės. „Vis dėlto nemažai konfliktų kyla dėl to, kad jos pažeidžiamos, todėl tikėtina, mokytojai ir mokiniai skirtingai suvokia šias taisykles, o jos nepakankamai detalizuotos, nurodo tik pageidautinus mokinių ir mokytojų santykių principus, bet nepakankamai tiksliai nustato jų kasdieninį bendravimą ir išplečia mokyklinį konfliktą, nes jį paprastai sprendžia vienas iš konflikto dalyvių, t. y. mokytojas“ (Navaitis, 1997).

2.2. Pedagoginis personalas profesio mokymo sistemoje

Pedagogų rengimo koncepcijoje 2003-2012 metams teigiama, kad keičiasi mokytojo vaidmuo: mokytoją – žinių turėtoją ir perteikėją keičia mokytojas – mokymosi organizatorius, mokymosi galimybių kūrėjas, mokymosi patarėjas, partneris.

Absoliuti įtaka mokiniui ir visiškas mokytojo bei mokinio autoritetų sulyginimas vargu ar gali būti. Siekiant išsiaiškinti mokytojų konfliktų su mokiniais ištakas, labai svarbu ištirti mokytojų asmenines bei profesines savybes. Įprasta manyti, kad tinkantis savo darbui mokytojas myli vaikus ir realizuoja save perteikdamas jiems žinias, įgūdžius, vertybes. Tačiau yra mokytojų, kurie norėtų pakeisti profesiją ir dauguma iš jų šį norą sieja su mokinių disciplinos palaikymo sunkumais. Nemaža dalis mokytojų nuolat konfliktuoja su mokiniais, sukeldami psichologinių sunkumų sau ir vaikams. Mokytojo ir mokinio veikla dažnai nepakankamai susietos: mokytojas vadovaujasi vienomis nuostatomis, elgiasi pagal vieną „algoritimą“, mokinys – pagal kitą. Situacijose, kai mokytojas suvokia mokinį ne kaip partnerį, o kaip poveikio objektą, slypi konfliktų užuomazgos ir būsiami mokinių psichologiniai sunkumai“ (Navaitis, 1997)

Bagdonas 2004 metais atlikęs tyrimą „Mokyklos stresas ir mokyklos baimė: mokytojų nuomonės tyrimas“ nustatė, kad mokytojų psichologinį komfortą įtakoja organizacijos mikroklimatas, stresas darbe, konfliktai tarp bendradarbių, neužtikrintos darbo vietos saugumas, santykiai darbe, išorės veiksniai (auditas, tėvų lūkesčiai ir kt.). 85% pedagogų mokykloje patiria fizinį nuovargį, 96% yra susidūrę su emocinio išsekimo būsenomis, 75% darbe yra patyrę „sudegimo“ situacijas. Martišauskienė (2007) išnagrinėjusi mokytojų vertybines nuostatas nustatė, kad 44,3% pedagogų geros savijautos ištakas sieja su santykiais (atmosfera kolektyve, santykiai su mokiniais ir kolegomis, sąveika, bendravimas, supratimas, pagarba, buvimas su vaikais, mokinių elgesys), ir tikrai 2,2% nurodo mokinių asmenines savybes (drausmingumą, motyvuotumą, savarankiškumą, paklusnumą, pasitikėjimą), kaip svarbų veiksnį kaip negatyvios savijautos šaltinį santykius nurodė taip pat didžioji dalis mokytojų (24,1%). Adaškevičienė ištyrusi mokytojų psichosocialines nuostatas nustatė, kad 51,3% mokytojų pastaruoju metu darbe patiria stresą, 36% nebūna darbe visada gerai nusiteikę, 56% apklaustųjų erzina nuolatinis triukšmas, 77% socialinis nesaugumas trukdo produktyviai dirbti. Pedagogų rengimo sistema šiuo metu išgyvena ne pačius geriausius laikus. Ne paslaptis, kad nemaža dalis studentų įstoja mokytis tik todėl, kad neįstojo į kitą specialybę, nori gauti aukštojo mokslo baigimo diplomą. Nemažai pedagogų mokykloje atsitiktiniai žmonės. Anot Rupšienės (2001) „Pedagogika, kaip mokslas, negali orientuotis vien į receptų kiekvienai pedagoginei situacijai išdavimą. Pedagogika yra menas. O menininku ne kiekvienas gali būti“. Todėl nemaža dalis savo nekompetentingumą bando kaip nors kompensuoti, siekia įtvirtinti save kito (ir dažniausiai tai būna moksleivio)

sąskaita: išnaudojimas, žeminimas, menkinimas, nepagarbus elgesys su jais, savo sąlygų kėlimas, asmeninės valdžios ir galios demonstravimas. Mokytojas, išgyvenantis savivertės menkumą, pats pradeda siekti netinkamo elgesio tikslų mokinių atžvilgiu, o tai dar labiau stimuliuoja mokytojo ir mokinių konfliktiškumą (Kepalaitė, 2005). Mokiniai yra pirmieji šių sunkumų „ekspertai“, galintys įvertinti mokytojo elgesį. Žinoma, mokiniai gali klysti. Ir neretai jų vertinimas gali būti neadekvatus esamai situacijai, tačiau vis dėlto pažvelgti į situaciją mokinio akimis pravartu. Kadangi pedagoginė veikla neįsivaizduojama be mokinio ir mokytojo, kylančios vaikų netinkamo elgesio problemos turėtų atsispindėti ir vieno, ir kito indėlių į susidariusią situaciją. Viena vertus mokinio elgesys sukelia atitinkamą mokytojo reakciją ir suteikia jam progą pritaikyti įgytas psichologijos ir pedagogikos žinias. Kita vertus, mokytojo elgesys gali paskatinti netinkamą mokinio elgesį. Taigi mokytojo elgesys ir jo asmenybės ypatumai gali sukelti bei skatinti konfliktus tarp jo ir mokinių (Kepalaitė, 2005).

Konfliktas mokykloje - tai nesėkmingo bendravimo tarp mokinio ir mokytojo atsiradimas. Aukštkalnytė 2000 metais atlikusi mokytojų bendravimo mokėjimų tyrimą nustatė, kad mokėjimas bendrauti skalėje aukštas - vidutinis – žemas vertinamas kaip vidutinis. Mokytojų netinkamo elgesio formas ir tikslus nagrinėjo ir Kepalaitė (2005). Čiuladienė (2005) jį siejė su mokytojų žemais komunikaciniais, percepciniais, irnetarktiniais mokėjimais – „kliūtimis“:

3 lentelė

Darnaus pedagoginio bendravimo kliūtys

Komunikacijos kliūtys	Santykių kliūtys	Suvokimo kliūtys
Neišraiškinga kalba; Greitakalbė kalba; Netinkamas kalbos stilius; Svarstymų ir įrodymų sudėtingumas; Nelogiškumas ir pan.	Nepasitikėjimas mokiniu; Antipatija; Mokinio teisingas; Siekis primesti savo vertybes (užgauliojimas, kritikavimas, kategoriška nuomonės raiška); Sprendimo už jį priėmimas; (įsakinėjimas, grasinimas, moralizavimas, patarinėjimas)	Nekreipimas dėmesio į mokinio jausmus ir savijautą; Nenoras nieko žinoti apie jo baimes, nerimą, rūpesčius...

Mokykloje reikia galvoti ne apie tai, kaip išvengti konfliktų, bet kaip konstruktyviai juos spręsti. Konstruktyvus konfliktas padeda atskleisti ir pakeisti nesveikus santykius, ypač abejingumą, todėl konfliktą galima efektyviai panaudoti auklėjimui. Mokslininkai Palujanskienė ir Uzdila (2004) nustatė, kad būsimieji mokytojai nėra mokomi arba labai mažai užsimenama apie konfliktinių situacijų nagrinėjimą, gilinimąsi į jų atsiradimo priežastis, jų pobūdį. Autoriai teigia, kad „pedagogikos moksle linkstama negatyvių socialinių

reiškinių negvildenti, juos atiduodant psichologams ir socialiniams pedagogams“. Ne veltui šiuolaikinėje mokytojų kvalifikacijos sistemoje didelis dėmesys skiriamas konfliktų valdymui. Chasanas (2003) konflikto valdymą įvardija kaip mokytojo kompetentingumo rodiklį. Tai gebėjimas suvokti konflikto požymius, analizuoti priešpriešą ir gebėjimas ją reguliuoti (konflikto sprendimo būdų išmanymas). Čiuladienė (2004), remdamasi Bitinu (2004) teigia, kad nemažai mokytojų į mokinių ir mokytojų santykius žiūri iš pavaldumo ir vadovavimo pozicijų ir neskiria dėmesio šių santykių humanizavimui. Mokykloje tebeegzistuoja klasikinė ugdymo paradigma – kur vyrauja autoritarizmas. Tokia konflikto samprata kelia didelių reikalavimų mokytojui. Mokinių ir mokytojų konfliktus sukelia įvairios priežastys, ir norint juos įveikti, reikia jas pažinti ir klasifikuoti. Galimi įvairūs tokio klasifikavimo principai. Vienas iš jų – nuolatinio konflikto su mokykla ir konflikto su atskiru mokytoju išskyrimas. Tačiau net ir toks apibendrintas skirstymas gali žymėti skirtingus to paties konflikto etapus.

Pedagoginis bendravimas visų pirma yra pedagogo ir mokinio komunikacinė sąveika, kurios turinį sudaro keitimasis informacija, auklėjamasis poveikis auklėtiniui ir tarpusavio santykių organizavimas. Konflikto kaip nesėkmingo bendravimo atsiradimas siejams su mokytojų kompetencijos stoka.

2.3. Konfliktai profesinio mokymo sistemoje ir socialinio pedagogo veiklos specifika santykių reguliavimo procese

Socialinių pedagogų darbas švietimo institucijose yra plačiai nagrinėtas (apie tai rašo Dobranskienė (1997, 2000), Lukoševičienė (1999), Radzevičienė (1999) Kučinskas ir Kučinskienė (2000), Majauskienė (2004), Žižiūnaitė (2004), Buzaitytė-Kašalynienė (2003), Barkauskaitė--Lukšienė (2002) ir kiti). Tačiau apie socialinio pedagogo intervenciją iškilus konfliktui tarp mokinio ir mokytojo tyrimų randama mažai. Stoškus (2006) teigia, kad iškilus konfliktui reikalingas tarpininkas, kuriam padedant abi konfliktuojančios pusės gali rasti išeitį iš konflikto. Autoriaus nuomone tarpininkas – bešališkas žmogus, kuris pasiūlo išeitį. Jis ne problemos temos ekspertas, bet išsiaiškinimo proceso ekspertas.

Anot Sturm ir kt. (2004) tarpininkas besiginčijančioms pusėms jokio savo sprendimo nesiūlo. Jo uždavinys - palaikyti derybas tinkamomis priemonėmis. Grižibauskienė (2002) tarpininkavimą įvardija, kaip darbo metodą be jokios prievartos, kur netaikomos jokios priverstinės priemonės

Pozityvus konflikto sprendimas priklauso ne tik nuo konfliktuojančių pusių užimtos strategijos, tačiau ir nuo trečio asmens – tarpininko intervencijos. Tarpininkas turi būti puikiai susipažinęs su teorinėse ir empirinėse studijose mokinių ir mokytojų santykių analizei skiriamomis temomis. Tyrimai rodo, kad mokiniai bijo mokytojų, jaučia jų spaudimą, griežtą

kritiką, padidėjusį dėmesį, išskyrimą iš kitų ir kitokią neigiamą patirtį. Mokinių ir mokytojų konfliktinių santykių analizė rodo, jog šie santykiai pasireiškia abipuse frustracija.

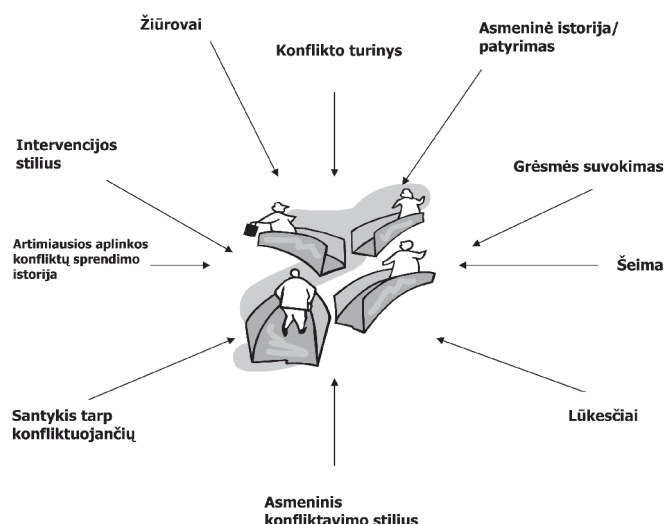
Socialiniam pedagogui konfliktinėse situacijose tenka ypatingai svarbus vaidmuo, nes socialinis pedagogas šiandienos visuomenėje ir norminiuose dokumentuose įvardijamas kaip moksleivių advokatas. Konfliktinė situacija neretai išsprendžiama tik trečiųjų asmenų pagalba. Mokytojai pagalbos ir supratimo sulaukia iš administracijos, o moksleiviai lieka vieni. Todėl socialinis pedagogas privalo ginti moksleivų interesus. Konfliktai gali būti sprendžiami įvairiai. Labai svarbu, kad pasirenkant vienokį ar kitokį sprendimo būdą abi konfliktuojančios pusės turėtų galimybę diskutuoti, išsiaiškinti konflikto esmę ir priežastis bei numatyti pasekmes (Dapkevičienė, 1999). Pastaruoju metu konfliktų sprendimas mokykloje ypač aktualus, nes „sparti politinio, socialinio, ekonominio gyvenimo kaita, pamatinių vertybių devalvacija, demokratijos iškraipos suponuoja gausybę prieštarių šeimos, visuomenės ir mokyklos gyvenime, kurie turi didžiulę avansceną, virtualią erdvę, prisotintą nekonstruktyvaus konfliktų sprendimo pavyzdžių“ (Martišauskienė, 2008).

Konflikto sprendime pagrindinis dėmesys skiriamas socialinio pedagogo veiksmams ir vaidmenims. Vaidmenis, kuriuos tenka atlikti socialiniam pedagogui mokykloje, galime suskirstyti į šešias rūšis: tarpininko, interesų gynėjo, socialinio terapeuto, eksperto, bendros veiklos dalyvio ir dvasinio vadovo. Visų pirma socialinis pedagogas konfliktinėje situacijoje užima tarpininko poziciją. Mokslinėje literatūroje tarpininkavimas apibrėžiamas kaip procesas, kuriame konflikto dalyviai siekia išspręsti ginčus padedant trečiajam asmeniui. Tarpininkavimas plačiai išnagrinėtas Kressel (2000). Autorius teigia, kad tarpininkavimo procesas gali vykti tik esant šiems veiksniams:

- konfliktuojančių pusių interesai nėra absoliučiai nesuderinami;
- šalys geba suvokti ir įvertinti alternatyvių pasiūlymų pasekmes;
- egzistuoja konflikto sprendimo būdas, bet jis nėra konfliktuojančioms pusėms

priimtinas.

Tačiau be tarpininko vaidmens socialinis pedagogas yra interesų gynėjas, atstovaujantis vaiko teises bei interesus. Tai ypač aktualu, kuomet vaikas pats išitraukia ar yra įtraukiamas į konfliktinę situaciją. Žinant situaciją, kad neretai mokytojai būna neteisūs, tokiu atveju socialinis pedagogas atstovauja bei gina vaiko interesus. Šalia interesų gynėjo atsiranda ir eksperto vaidmuo. Socialinis pedagogas tarsi tikras ekspertas turi žinoti įvairius įstatymus bei normas tam, kad galėtų teikti kvalifikuotą pagalbą savo klientams mokiniams. Socialinis pedagogas tapdamas trečiuoju nešališku asmeniu tarp konfliktuojančių pusių, turi žinoti ir įvertinti visus faktorius, kurie reikšmingi konflikto sprendime:

Siekdamas užtikrinti vaiko interesus socialinis pedagogas atlieka šias funkcijas:

Įvertinimo, konsultacinę, korekcinę, vadybinę, šviečiamąją, koordinacinę, teisinę ir pagrindinę - socialinio ugdymo funkciją. Socialinio pedagogo veikla, atliekant socialinio ugdymo funkciją, tai socialinis vaiko asmenybės formavimas bei pagalba prisitaikant socialinėje aplinkoje. Pozityvių socialinių ugdymo įgūdžių skalė padeda išugdyti tinkamus socialinius gebėjimus, adaptuojantis nuolat kintančios aplinkos sąlygomis. (Socialinio pedagogo kvalifikaciniai reikalavimai, 2001).

Kaip matyti iš pateiktų socialinio pedagogo funkcijų, ugdymo institucijoje, šis specialistas padeda humanizuoti tarpusavio santykius, kurti mokykloje gerą psichologinį klimatą, inicijuoti geresnius šeimos ir mokyklos ryšius, spręsti vaikų socializacijos problemas, vykdyti įvairaus pobūdžio prevencijos programas. Taip pat reikia įvertinti, kad anksčiau išvardintų funkcijų atlikimas ir viso socialinio pedagoginio darbo efektyvumas priklauso ir nuo kitų jo kolegų, ypač administracijos bei mokytojų pasirengimo ir palankaus nusiteikimo bendradarbiauti siekiant užsibrėžtų tikslų.

Socialinis pedagogas pagrindinį dėmesį konfliktų valdyme turėtų skirti moksleivių ugdymui gebėti įveikti konfliktus, išmokyti juos derinti individualius poreikius su socialine aplinka.

Reaguojant į iškilusį konfliktą pagal Beckerį (cit. Kalvaitis, 1997) reikia apgalvoti šiuos konflikto sprendimo būdus:

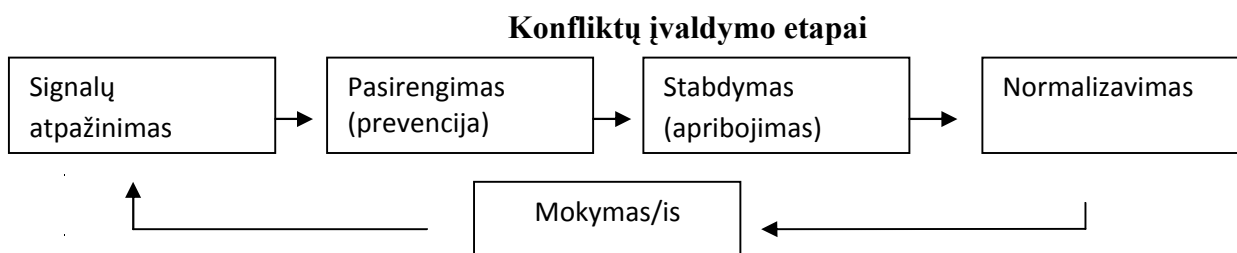
- nustatyti konfliktingos situacijos pobūdį (ar susidariusi padėtis svarbi, kokios jos priežastys);
- ko imtis sprendžiant konfliktą;
- taikyti auklėjamąsias ir drausmės priemones.

Kad būtų efektyviai teikiama pagalba, būtina priemonių ar prevencinių programų visuma. Konfliktų sprendimo bendrosios priemonės bei specialiosios mokymosi programos skirstomos pagal tai, kam jos skirtos – mokiniams ar mokytojams. Tokios programos grindžiamos dviem esminėmis prielaidomis:

1. Konfliktas yra natūrali ir neišvengiama tarpasmeninių santykių dalis
2. Konfliktai gali būti sprendžiami įvairiais būdais ir pasekmės gali būti įvairios.

Konflikto pasekmės jo dalyviams gali būti naudingos, pozityvios, o konflikto sprendimo pobūdis yra svarbus veiksnys, lemiantis tai, ar pasekmės bus konstruktyvios, ar destruktivos. Ne mažiau svarbi socialinio pedagogo veikloje yra ir konfliktų prevencija. Mokslininkai atskaitos tašku konfliktų prevencijoje laiko žinių apie konfliktus bei įtampos laukus tam tikroje srityje sistemimą. Įvykusių konfliktų analizė, priežasčių ir sprendimo būdų bei pasekmių nustatymas leidžia sukurti priemonių planą neigiamoms tendencijoms neutralizuoti. Pagrindinis būdas išvengti konflikto – nustatyti jo ištakas ir išspręsti konfliktogeninę situaciją. Socialinis pedagogas turėtų įvaldyti ir dėmesį skirti šiems konfliktų įvaldymo etapams (Lakis, 2008)

2 schema

Socialinis pedagogas turi gebėti suteikti socialinę pagalbą konfliktinėje situacijoje pirmiausia mokiniui. Pasinaudoti teorinėmis žiniomis ir kūrybiškai jas perteikti. Kurdamas gerus pedagoginius santykius, socialinis pedagogas padeda įgyvendinti lygias galimybes į švietimą, saugumą, mokyklos lankymą, pilietinį aktyvumą.

Kiekviena gyva būtybė yra unikali ir turi turėti teises galias nepriklausomai nuo kilmės, lyties, amžiaus, tikėjimo, ekonominės ir socialinės padėties visuomenėje.... Kiekvienas asmuo turi teisę į normalų gyvenimą, nežeminantį jo orumo ir sudarantį galimybes socialinei raidai ir saviraiškai, bet netrukdančią tokiai pat kitų asmenų klasei (Kvieskienė, 2003).

Socialinis pedagogas būdamas vaiko advokatu turi profesionaliai, kompetentingai ir nešališkai tarpininkauti konfliktinės situacijos sprendime, bei ieškoti būdų konfliktų prevencijai vykdyti.

3 skyrius. PROFESINIO MOKYMO DALYVIŲ (MOKYTOJŲ IR MOKINIŲ) SANTYKIŲ SPECIFIKOS, KONFLIKTŲ IŠTAKŲ BEI PREVENCIJOS PRIELAUDŲ TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika

Duomenų rinkimo metodai – siekiant atskleisti tendencijas kokių priežasčių sąlygojami kyla konfliktai naudojamas kiekybinio tyrimo (anketavimo) metodas Bitinas (1998), Kardelis (2002). Kiekybinė analizė laikoma standartine procedūra, būtina rimtam moksliniam tyrimui. Williams, Monge (2006) nurodo, kad kiekybinis metodas tinka:

- kai matavimai gali būti naudingai apibūdinti tai, ką studijuojate; šiuo atveju kiekybinis tyrimas apibūdina konfliktų atsiradimo priežastis.
- kai norima pateikti tam tikrus aprašomuosius matavimų apibendrinimus;
- apskaičiuoti tikimybę, kad tam tikri apibendrinimai nėra paprasti atsitiktinumai.

Duomenų apdorojimo metodai – analizuojant tyrimo duomenis taikoma aprašomoji statistika. Gauti duomenys apdorojami, sisteminami ir grafiškai pavaizduojami, panaudojant SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) programinę įrangą, Windows Microsoft Excel programą. Taikoma klasterinė analizė (tyrime klasterizuojami objektai – mokytojų ir mokinių požiūris į konfliktų atsiradimo priežastis), atliekama kiekybinių kintamųjų tarpusavio ryšių (koreliacinė) analizė. Naudojamų statistinių rodiklių paaiškinimą žiūrėti priede Nr. 6.

Tyrimo imties charakteristika. Profesinėje mokykloje mokosi 480 moksleivių ir dirba 64 mokytojai. Apklausta 50 profesinės mokyklos mokytojų ir 260 patogia atsitiktine tvarka parinktų mokinių. Visi populiacijos elementai turėjo vienodas galimybes patekti į imtį. Imties koeficientas $K = (n/N) \cdot 100\%$, kai n – imties didumas, N – populiacijos didumas) mokytojų – 78,1, mokinių – 54,2.

Tyrimo laikas. Tyrimas pradėtas 2009 m. pavasarį ir baigtas 2010 metų balandžio mėnesį.

Tyrimo instrumento teorinis pagrindimas. Anketoje pateikiami atviro ir uždaro tipo klausimai. Anot Kardelio (2002) – uždaro tipo klausimų pranašumas tas, kad respondentui lengviau pasirinkti atsakymą, o tyrėjui nereikia klasifikuoti atsakymų; lengviau juos apdoroti, lyginti ir gretinti; didesnis indikatoriaus patikimumas, o trūkumas – informacija, gauta iš respondento, atspindi realią padėtį pagal tai, kaip tą realybę priėmė kiekvienas individualiai. G.Šaparnis (2002) teigia, kad kiekybinis tyrimas neduoda objektyvios informacijos, reikšmingos socialiniams mokslams (neatsižvelgiama į kompleksinę realybę; ignoruojami daugiamatiškumo, procesai, atrenkama tik ta informacija, kuri gali virsti kiekybine informacija), tačiau tai yra

standartinė procedūra, kurią galima transformuoti į mokslinę informaciją (Bitinas, 1998). Uždaro tipo klausimų ribotumas kompensuojamas atviro tipo klausimais, paliekama galimybė respondentams išsakyti savo nuomonę.

Atsižvelgiant į mokslinės literatūros analizę, remiantis Ovčarovos (2001) ir Kepalaitės (2005) išskirtomis pagrindinėmis konfliktinių situacijų atsiradimo priežastimis, sudaryta konfliktinės situacijos atsiradimo operacionalizacijos schema (priedas Nr.1). Anketa sudaryta remiantis tyrimo objekto operacionalizacijos schema mokinių anketai (priedas Nr. 2) ir mokytojų anketai (priedas Nr.3) sudaryti. Diagnostinis blokas įvardintas kaip konfliktą įtakojantys veiksniai, diagnostiniu konstruktu - formuluojami pagrindiniai veiksniai: šeimos įtaka, santykiai su pedagogais, mokyklos lankymo ir mokymosi motyvacija bei asmeninės savybės. Diagnostiniai indikatoriai suformuluoti atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje aprašomas priežastis ir priežastinius ryšius. Priedas Nr. 4 ir 5 – mokinių ir mokytojų klausimynai. Anketa apima tyrimo deduktyvinį aspektą (grindžiama teorinėmis prielaidomis). Duomenys koduoti pagal kategorijas (konfliktą įtakojančius veiksniai), kurios yra išgrynintos ir susietos su teoriniais teiginiais išnagrinėtai pirmajame darbo skyriuje.

Anketinės paklausos tikslas – išsiaiškinti kiek konfliktų atsiradimo priežastys priklauso nuo šeimos, mokinių, mokytojų elgesio, suvokimo, asmeninių savybių, profesinės ir mokymosi motyvacijos veiksmų.

Kad anketinė apklausa būtų kokybiška, G.Merkys (1995) nurodo svarbiausius apklausos kokybės rodiklius:

1. Anketų grįžtamumo kvota turi būti didesnė nei 50%.
2. Anketos, kuriose 30 ir daugiau procentų klausimų palikti be atsakymo – brokuojamos ir statistiškai neapdorojamos.

Anketa sudaryta išlaikant klasikinės kompozicijos struktūrą: įvadinė dalis, demografinė dalis, pagrindinė dalis, (Martišius, Kėdaitis, 2003).

4 lentelė

Diagnostiniai blokai

Priklausomi kintamieji	Klausimų skaičius
Demografinė dalis	3
Asmenybės savybės	3
Santykiai su mokiniais/pedagogais	4
Emocinė būseną. Šeimos įtaka	3
Socialinio pedagogo įtakos vertinimas	4
Interakcijos perspektyvos	3

Įvadinėje anketos dalyje nurodoma, kas organizuoja apklausą, paaiškinamas tyrimo tikslas, organizuojamos apklausos nauda, išdėstomos taisyklės, kaip užpildyti anketą, užtikrinamas atsakymų anonimiškumas.

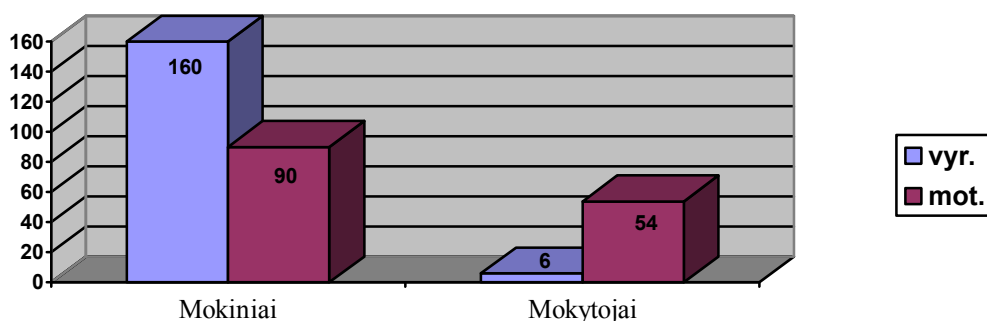
Anketavimo procedūros metu respondentui pateikiamas fiksuotas klausimų rinkinys. Informacija yra renkama naudojant standartines procedūras, kurių pagalba kiekvienas atrinktas asmuo vienodu būdu atsako į tuos pačius klausimus. Anketavimo tikslas nėra sužinoti atskiro asmens nuomonę, tačiau sudaryti bendrą visos populiacijos apibūdinimą. Sudarant klausimyną apsiribota 21 klausimu. „Galima sudaryti ilgą klausimyną, kuris bus idealiai pagrįstas ir patikimas kai apklausiami gerai motyvuoti respondentai ar apklausa vykdoma kontroliuojamomis aplinkybėmis. Tačiau eiliniams respondentams po kurio laiko gali tiesiog atsibosti pildyti apklausų anketas ir jie užpildys atsitiktiniu būdu. Todėl ilgi klausimynai yra patikimesni kai apklausiami gerai motyvuoti respondentai, o trumpi klausimynai yra mažiau patikimi, tačiau geriau tinkami praktiškai tiriant bendrą nuomonę“. (Williams, 2006).

3.2. Tyrimo dalyvių imtis ir charakteristika

Tyrimė dalyvavo 260 mokinių ir 50 mokytojų. Empiriniuose tyrimuose labai svarbus imties tūris ir jo parinkimo būdas (Kardelis, 2002). Vienas svarbiausių imties sudarymo reikalavimų – reprezentatyvumas. Ši charakteristika lemia, ar ištyrus imtį galima daryti patikimas išvadas apie visą populiaciją. Imties reprezentatyvumas susijęs su imties didumu. Tačiau Čekanavičius ir Murauskas (2002) teigia, kad panašaus patikimumo informaciją galima gauti ir iš vidutinio didumo imčių.

Tyrimo imtis sudaryta paprastuoju atsitiktiniu būdu. Anketų grįžtamumo kvota - 100 procentų.

Pagal lytį pasiskirstė: mokytojai – 6 vyrai ir 54 moterys; mokiniai – 160 vaikinių ir 90 merginų.

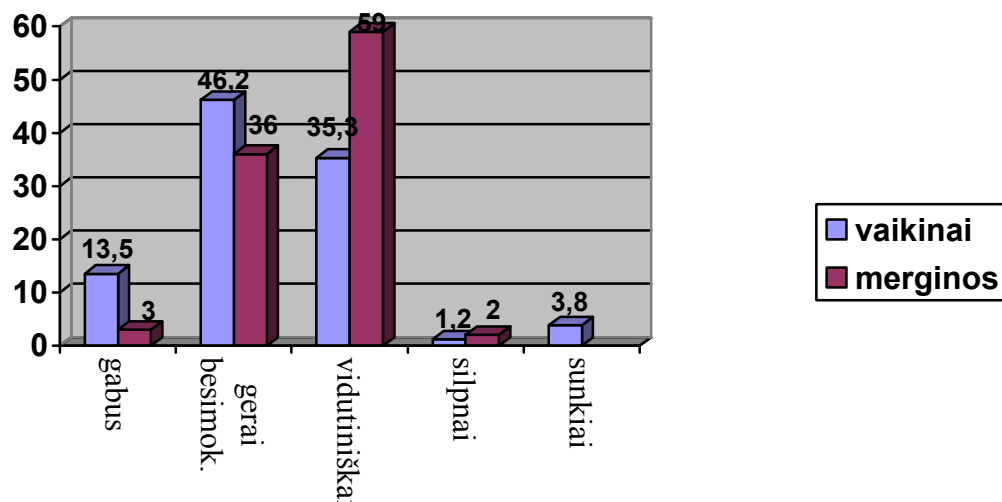

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį (N=310)

Mokytojų imtyje akivaizdžiai dominuoja moterys (88 proc.) lyginant su respondentų vyrų (12 proc.) skaičiumi, o mokinių pasiskirstyme pagal lytį dominuoja vaikinai (62 proc.). Merginos sudaro 38 proc. tiriamųjų.

Tai, kad mokytojų imtyje daugiausia respondenčių moterų rodo, kad išlieka mokyklų „moteriškėjimo tendencijos“. Moksleivių populiacijoje didesnis vyriškos lyties respondentų skaičių įtakoja tai, kad mokykloje mokosi daugiau vaikinų nei merginų.

Profesinis mokymas glaudžiai siejamas ne tik su profesiniu, bet ir su bendruoju lavinimu. Vidurinis išsilavinimas reikalauja moksleivių pastangų, kad būtų pasiekti išsilavinimo standartai. Vertindami savo mokymosi rezultatus moksleivių nuomonė pasiskirstė taip: gerai besimokančiais ir vidutinių gabumų turinčiais save įvardijo atitinkamai 42,2 ir 44,5 proc. respondentų. Gabiais save laiko 16,5 proc, silpnai besimokančiais 2,2 proc o 3,8 proc. save įvardija kaip sunkiai besimokančią konfliktinę asmenybę.

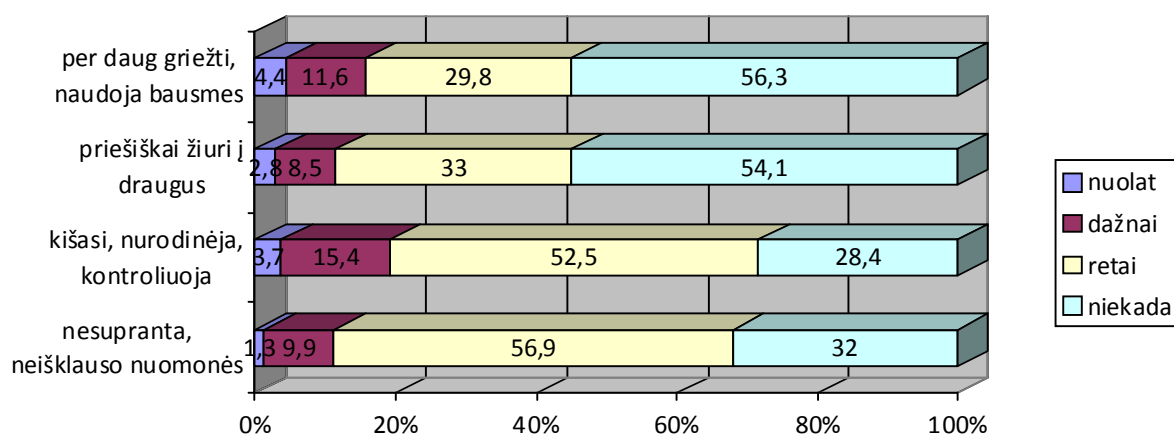
2 pav. Savęs vertinimo pasiskirstymas proc. pagal lytį (N=260)

Atkreipiant dėmesį į tai, kad tyrime dalyvavo profesinės mokyklos moksleiviai, kurie pakankamai subrendę kaip asmenybės ir adekvačiai vertinantys savo gabumus, galima paneigti visuomenėje egzistuojančias stereotipines nuomones, kad politechnikos mokykloje mokosi tik nepažangūs arba silpni mokiniai, neturintys mokymosi motyvacijos.

Profesinis mokymas teikiamas kartu su viduriniu išsilavinimu. Pagrindinio profesinio mokymo programos yra derinamos su asmenybės bendrojo ugdymo ir išsilavinimo įgijimo poreikiais.

Tėvų ir moksleivių santykiai šeimoje. Mokslininkai (Valickas 1997, Barkauskaitė, Juodkaitė 1998) nagrinėdami moksleivių elgesį sociume nustatė, kad yra stiprus ryšys tarp jų santykių šeimoje ir santykių visuomenėje.

Vaikų santykiai su tėvais ne visada būna sklandūs ir darnūs. Žemos pedagoginės kultūros nulemti nesutarimai įtakoja tolesnius paauglių elgesio bruožus tiek bendraujant su bendraamžiais, tiek su mokytojais. Tyrime siekta išsiaiškinti ar kyla konfliktai, kaip jie sprendžiami moksleivių šeimose ir ar yra ryšys tarp situacijos šeimoje ir mokykloje.

3 pav. Konfliktinių situacijų šeimoje atsiradimo priežastys (N=257)

Pastebima, kad moksleivių šeimose konfliktinės situacijos nėra dažnas reiškinys. 42,7 proc. atsakymų „niekada“ vidurikis rodo, kad santykiai šeimose yra geri. 3 proc. moksleivių nuolat konfliktuoja su tėvais. Analizuojant nuomonų pasiskirstymą pagal lytį 21,4 proc. vaikinų nurodė, kad jų šeimoje konfliktai kyla dėl to, kad tėvai per daug griežti, naudoja bausmes, nesidomi paauglių norais ir poreikiais.

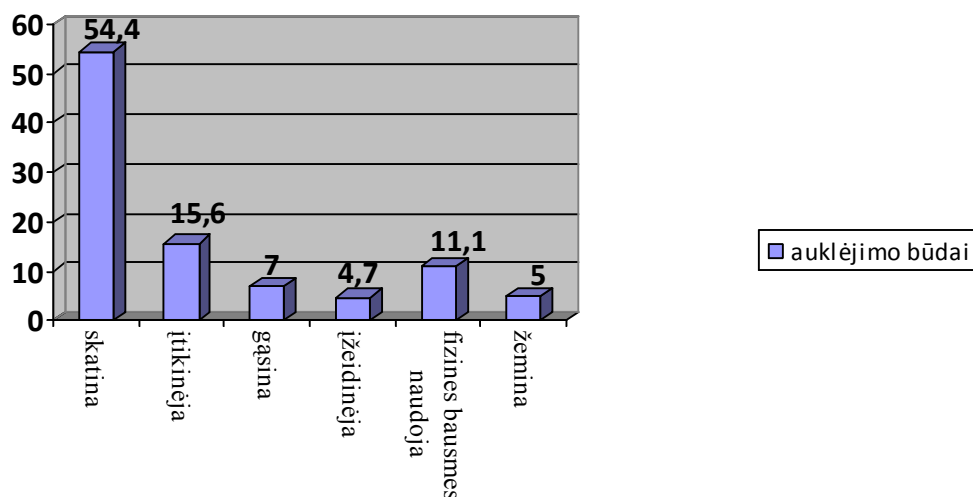
17,8 proc. vaikinų ir 20,4 proc. merginų tėvų nurodinėjimus, savo nuomonės primetimą, kontroliavimą, kišimąsi nurodė kaip nuolat arba dažnai pasitaikančias priežastis, kurios iššaukia konfliktines situacijas namuose.

84,7 proc. vaikinų ir 83,8 proc. merginų teigia, kad dėl santykių su tėvais konfliktai kyla retai arba niekada. Tarp psichologinių sąlygų, padedančių turėti teigiamas emocijas yra šeimos psichologinis klimatas – šeimos emocijų lūkesčių visuma, pasireiškianti kiekvieno nario savitarpio santykių būklės išraiška, kiekvieno šeimos nario pasitenkinimas ar nepasitenkinimas savo padėtimi. (Miškinis, 2003). Ši visuma lemia asmenybės vystymąsi. Visų šeimos narių lūkesčiai virsta norma, kuri stabdo arba skatina kiekvieno jų elgesį tiek šeimoje, tiek ir už jos

ribų. Kuo palankesnis psichologinis klimatas, tuo jaunimas geriau vertina tėvus ir patys save, labiau pasitiki savimi, esti ne tokie nerimastingi, lengviau pakelia stresines situacijas, konstruktyviau sprendžia konfliktines situacijas. Šios mokslininkų išvados iliustruoja tyrimo duomenis, kurie teigia, kad moksleiviai teigiamai vertina santykius su tėvais, vadinasi į mokyklą jie atsineša teigiamas emocijas ir išugdytą teigiamos aplinkos suvokimą. Tik 2,2 proc. moksleivių šeimose nuolat arba dažnai kyla nesusipratimai tarp tėvų ir vaikų.

Šiandieninės šeimos padėtis iš esmės pasikeitusi – papildomas psichologinis krūvis darbe, visuomeniniame gyvenime didina nervinę įtampą, skatina vaikų ir tėvų tarpusavio nutolinimą. Socialinis psichologinis barjeras tarp vaikų ir tėvų atsiranda dar ir dėl tėvų nemokėjimo skatinti ar bausti vaiką. Bendraudami su paaugliais tėvai turi būti taktiški ir draugiški, nepasiduoti pykčiui, bet visada išlikti mandagūs, mokėti padrašinti, neapkrauti vaiko neįvykdomais reikalavimais, santūriai žiūrėti į klaidas, smulkias pražangas, reiklumą derinti su pagarba, neprimesti savo valios, žinoti, kad blogus tėvų ir vaikų santykius dažnai formuoja neigiamos tėvų savybės. (Miškinis, 2003).

4 paveikslėlyje išskiriamos tėvų auklėjimo priemonių naudojimo dažnis (nuolat ir dažnai). 54,4 proc. moksleivių teigia, kad nuolat arba dažnai yra skatinami, 15,6 proc. moksleivių tėvų bara ar įtikinėja. Tačiau tenka pastebėti, kad fizinės bausmės, grasinimus, įžeidinėjimus, žeminimą patiria nemažai jaunuolių. Vidutiniškai 10 mokinių nuolat ar dažnai patiria šiuos auklėjimo būdus. Valickas, 1997, Juodkaitė, 1998 nurodo, kad bausmės yra pagrindinė vaikų agresijos priežastis. Baudžiamam vaikui pateikiamas ne tik agresijos modelis (tėvų pavyzdys), bet ir įdiegiamas pyktis bei neapykanta aplinkiniams.

4 pav. Auklėjimo būdų panaudojimas šeimoje (N=257)

Anot mokslininkų (Petruolytės, 2004, Misevičiaus, 2006, Barvydienės, 1996) yra išskiriami konstruktyvūs (kompromisas, bendradarbiavimas) ir destruktivūs (varžymasis, prisitaikymas) konflikto sprendimo būdai.

Iš tiriamųjų atsakymų matyti, kad nemaža dalis moksleivių šeimoje patiria destruktivių konflikto sprendimo būdų. 63 moksleiviai (24,6 proc.) nurodo, kad nuolat ir dažnai konfliktinėje situacijoje kažkas visada lieka teisus ir nugalėtojas. Kad ir neteisingą, bet įrodo savo tiesą panaudojant šantažą ar netgi jėgą. 55 moksleiviai (21,4 proc.) teigia, kad dažniausiai konfliktas užslopinamas ir tikimasi, kad viskas išsispręs savaime. Natūralu, kad moksleiviai, įgiję neigiamos patirties šeimoje, už jos ribų konfliktą spręs adekvačiai šeimoje taikomam konflikto sprendimo modeliui. Šeimoje susiformavę auklėjimo ir bendravimo stiliai persikelia ir į mokyklą.

5 lentelė

Teiginių reitingas išreiškiantis konflikto sprendimo būdus šeimoje (N = 260)

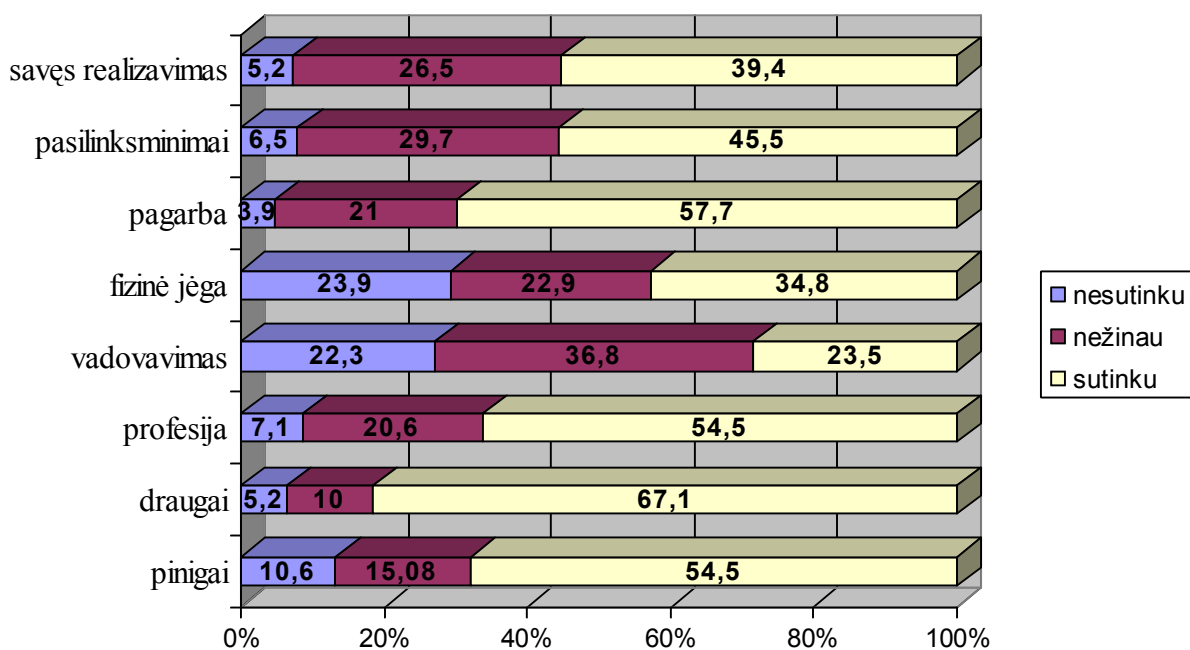
Teiginiai	M	SD	Moda
Skatinimas	2,46	0,8	2
Įtikinėjimas, barimas	3,14	0,74	3
Grasinimas	3,68	0,68	4
Įžeidinėjimas	3,74	0,59	4
Fizinės bausmės	3,83	0,50	4
Žeminimas matant kitiems	3,88	2,53	4
Rungtyniavimas (kažkas lieka nugalėtojas, nors ir neteisus)	3,13	2,66	3
Ieškoma kompromisų	2,53	2,68	2
Užslopinama ir tikimasi, kad savaime išsispręs	3,11	0,84	3
Panaudojama jėga, šantažas	4,00	2,60	4

Analizuojant moksleivių išskirtus konfliktų sprendimų būdus šeimoje pastebėta, kad dažniausiai dominuoja skatinimas (M=2,46) ir kompromisų ieškojimas (M=2,53). Įtikinėjimas, barimas ir galiausiai konflikto užslopinimas tikintis, kad viskas išsispręs savaime taip pat neretas sprendimo būdas.

Apibendrinant moksleivių santykių šeimoje nuomonę galima teigti, kad 84 proc. respondentų nepatiria konfliktų šeimoje, o jeigu ir iškyla konfliktas - 54,4 proc. ieško kompromiso, susitarimo, tačiau 8 proc. nurodo, kad patiria psichologinį ar net fizinį smurtą konflikto metu.

Moksleivių vertybės. Šietimo bendruomenėje vyrauja nuomonė, kad į politechnikos mokyklą ateina specifinė moksleivių grupė, kuriai vertybinės orientacijos mažai siejamos arba iš vis nesiejamos su išsilavinimu, mokykla, tad jiems mokykla yra vienokių ar kitokių aplinkybių primesta būtinybė.

5 paveikslėlyje parodoma, kokias gyvenimiškas aplinkybes moksleiviai nurodo kaip svarbiausias.

5 pav. Gyvenimiškų aplinkybių svarba respondentams (N=258)

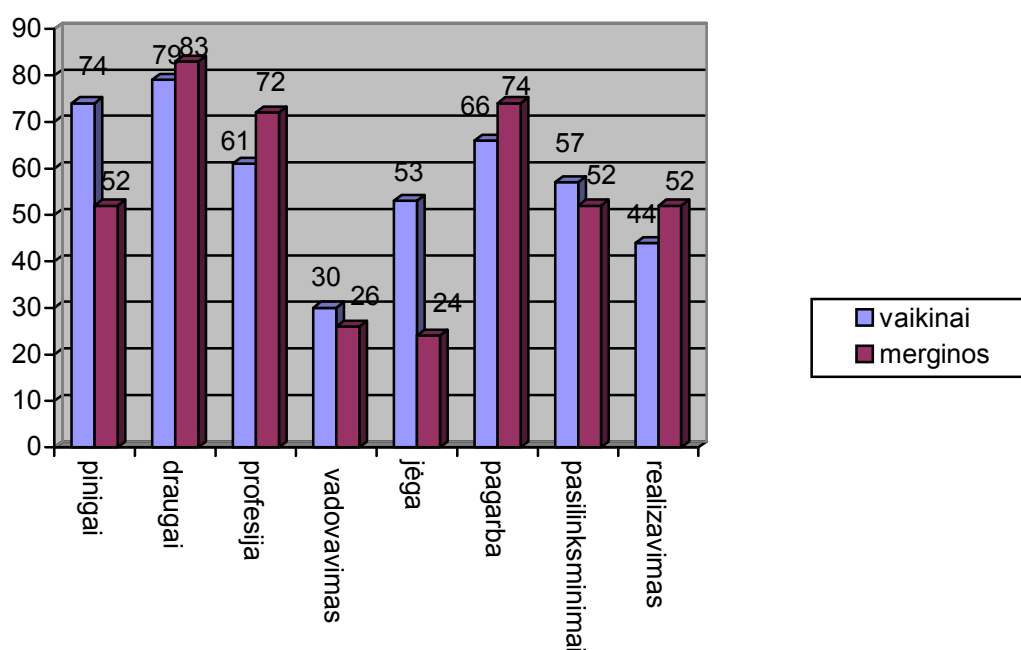
Dominuoja draugai (M=2,76), aplinkinių pagarba (M=2,67) ir savęs realizavimas (M=2,61). Moksleiviai nėra įsitikinę vadovavimo svarba jų gyvenime (36,8 proc. abejoja), bei fizine jėga (22,9 proc. abejoja).

Tikėtina, kad finansinį stabilumą moksleiviai sieja su profesijos pasirinkimu (M=2,58 ir M=2,59). Respondentų nuomonė vieninga draugų ir savęs realizavimo atvejais (standartinis nuokrypis – 0,58). Nustatyta statistikai reikšminga koreliacija tarp patiramo

skatinimo šeimoje ir savęs realizavimo ($p=0,02$). Moksleiviai namuose patiriantys tėvų paskatinimą didesnę reikšmę teikia savirealizacijai nei tie, kurie jo nepatiria arba patiria retai.

K.Traškelys atlikęs tyrimą nustatė, kad 16-21 metų jaunimas pirmenybę teikia draugams, o paskutines pozicijas užima pinigai ir darbas. Šiame tyrime sutampa tik požiūris į draugus. Barkauskaitė (1997), Martišauskienė (2002) tyrinėdamos moksleivių požiūrį į vertybes nustatė, kad vertybinėms paauglių orientacijoms įtaką turi daug veiksnių, iš kurių esminiai – lytis ir socialiniai veiksniai.

Šiame tyrime 126 vaikinai ir 82 merginos sutinka, kad draugai jiems yra svarbu, 105 vaikinai ir 74 merginos antroje vietoje nurodo aplinkinių pagarbą, kaip svarbų veiksnį jų gyvenime. Taigi merginos labiau akcentuoja draugus, profesijos pasirinkimą ir aplinkinių pagarbą, o vaikinai – pinigus, fizinę jėgą pasilinksminimus bei vadovavimą, lyderiavimą.

6 pav. Gyvenimiškų situacijų svarbos sklaida pagal lytį (N=260)

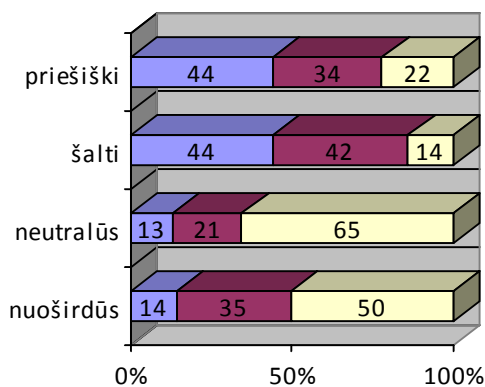
Socializacijos procese jaunimas gyvenimiškas situacijas įsisavina, susitapatina su jomis emociškai, t.y. internalizuoja. Vertybinė orientacija parodo žmogaus charakterį ir įtakoja jo elgesį. Vadinasi galima daryti prielaidą, jog respondentai, kuriems svarbu vadovavimas, savęs realizacija, aplinkinių pagarbą, žymiai stipriau reaguoja ir į konfliktines situacijas.

Mokinių ir mokytojų santykiai. Rupšienė (2005) tyrinėdama mokinių savijautą mokykloje akcentavo, kad ji priklauso nuo moksleivių santykių su mokytojais. Šiame tyrime nustatyta, kad 38,7 proc. moksleivių jaučiasi normaliai, 32,3 proc. – gerai, 6,5 proc. – labai gerai, 4,8 proc. – blogai ir 1 procentas labai blogai.

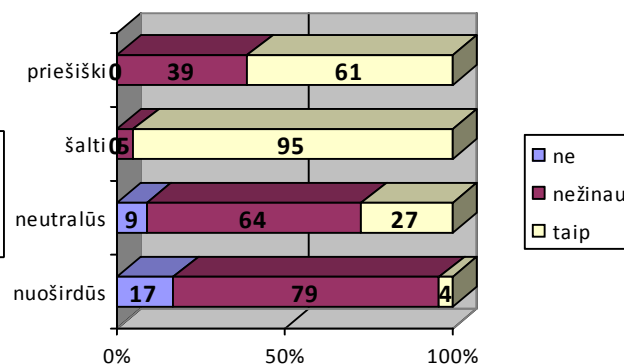
Mokytojų atsakymai pasiskirstė taip: gerai – 34 proc., normaliai – 26 proc., blogai – 20 proc. labai gerai – 18 proc., labai blogai – 2 procentai. Vaikinai dažniau jaučiasi nesuprasti nei merginos. 9,7 proc. vaikinių ir 3,6 proc. merginų nuolat jaučiasi nesuprasti, 42,1 proc. vaikinių ir 36,6 proc. merginų tai patiria dažnai.

Akivaizdžiai didelis skirtumas tarp mokytojų ir mokinių, kurie mokykloje jaučiasi blogai – procentine išraiška mokytojai penkis kartus dažniau jaučiasi mokykloje blogai. Vadinasi ši būseną ne tik veikia asmeniškai, tačiau tikėtina, kad įtakoja ir įtampai bendravime.

Pedagoginis bendravimas apibūdinamas kaip mokytojo ir mokinio sąveika, kurios turinį sudaro keitimasis informacija, auklėjamasis poveikis mokiniui ir tarpusavio santykių organizavimas. (Čiuladienė, 2005). Švietimo reformoje akcentuojamas demokratiškas bendravimas mokykloje, stiprinama mokinių savivalda, šiuolaikiški mokytojai su mokiniais bendrauja kaip su bendraminčiais, siekiančiais to paties tikslo, kaip su partneriais. Tačiau anot Ignatavičiaus (1996), mokykloje tarp mokytojų ir mokinių santykiai yra gana įtempti, nes išryškėja nuomonių nesutapimas ne tik dėl vertinimo, bet ir dėl vertybinių nuostatų, per dideli, neaiškūs, besikeičiantys mokytojo reikalavimai, nesutarimai dėl drausmės, mokinių savarankiškumo, gali sudaryti konfrontaciją tarp mokytojų ir mokinių, santykiai neretai tampa šalti ar net priešiški, o geriausiu atveju – neutralūs. Ir tik retai – draugiški ir nuoširdūs.

7 pav. Santykiai tarp mokytojų ir mokinių (mokinių vertinimu, N=260)

8 pav. Santykiai tarp mokytojų ir mokinių (mokytojų vertinimu, N=50)

Bužinskas (2005) atlikęs tyrimą nustatė, kad 38 procentai moksleivių jaučia išankstinį neigiamą mokytojų nusistatymą mokinių atžvilgiu. Šiame tyrime ši išvada patvirtinama. 8 ir 9 paveikslėliuose matyti, kaip mokytojų ir mokinių santykius vertina abi tiriamosios respondentų grupės. Mokiniai šiuos santykius labiau linkę įvardinti kaip neutralius ir

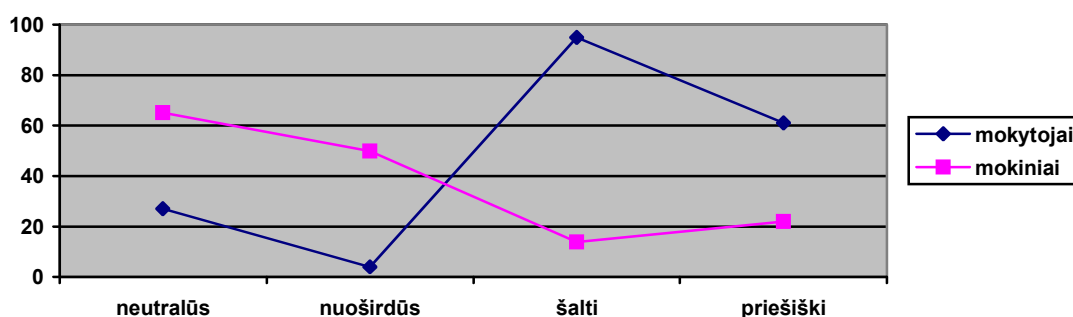
nuoširdžius. Tuo tarpu net 95 proc. mokytojų teigia, kad santykiai tarp jų ir mokinių yra priešiški, o 61 proc. mano, kad jie yra šalti.

Pastebima, kad mokiniai kategoriškiau vertina santykius tarp jų ir mokytojų. Mokinių atsakymų „nežinau“ vidurkis sudaro 66 procentus, tuo tarpu mokytojų „nežinau“ atsakymų vidurkis siekia 92, 2 procentus.

Nustatytas statistikai reikšmingas ryšys tarp negatyvių santykių ir vidinio pojūčio mokykloje. Respondentai, kurie mokykloje jaučiasi normaliai arba blogai, dažniau apibūdina santykius kaip šaltus ($p=0,58$) ar priešiškus ($p=0,09$).

Mokiniai vertindami pedagogus, kaip profesionalus išreiškia pakankamai teigiamas nuostatas. Daugiau kaip pusė jų mano, kad mokytojai yra geri savo dalyko žinovai (60 proc.), nuoširdūs bendravimo partneriai (55 proc.), teisingai vertinantys moksleivių pasiekimus (52 proc.) ir tikri pagalbininkai pamokose bei popamokinėje veikloje (48 proc.).

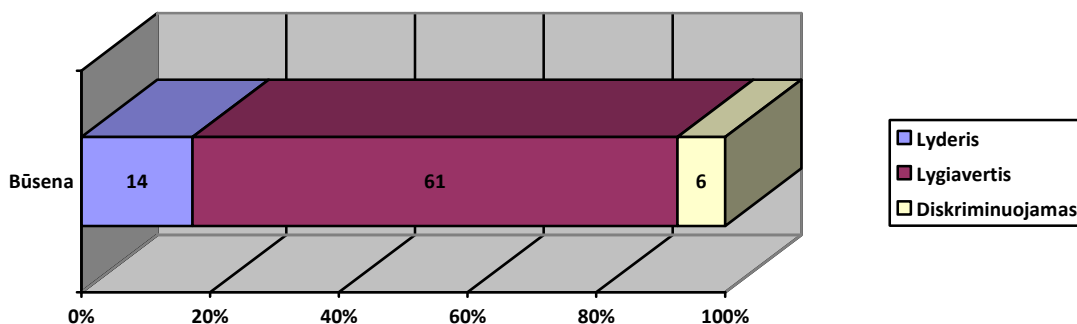
Jovaiša (1998) teigia, kad socialiniai ir tarpindividiniai santykiai kuria emocines nuostatas. Nusiteikimas – ryškus emocinės nuostatos pavyzdys. Tai – ilgalaikė teigiama ar neigiama nuostata. Teigiamai nusiteikusi asmenybė labai pozityvi. Analizuojant tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad moksleivių nuomonė pozityvesnė santykių su mokytojais atžvilgiu (teigiamų atsakymų vidurkis – 57 procentai) nei mokytojų nuomonė santykiuose su mokiniais (teigiamų atsakymų vidurkis – 15, 6 procentai).

9 pav. Mokinių ir mokytojų nuomonės santykių kontekste prezentacija (N=306)

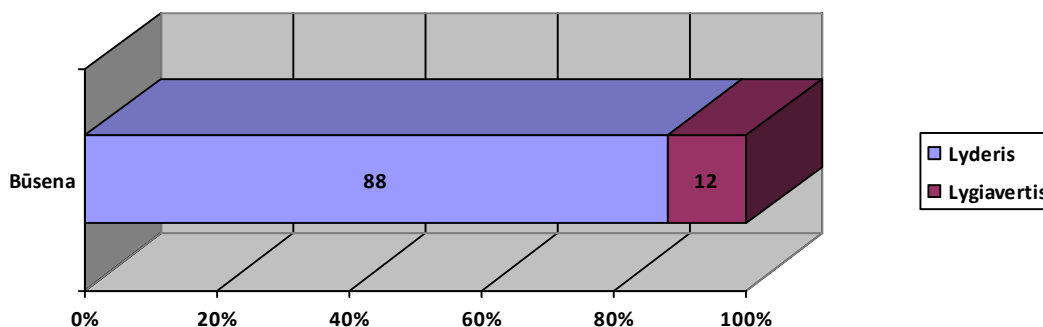
Aplinka, kurioje vyrauja teigiamas emocinis fonas, egzistuoja draugiški, nuoširdūs ugdymo veikėjų santykiai, natūraliai formuojami pozityvūs santykiai.

Šis teiginys iliustruoja ir mokinių jausmus, bendraujant su mokytojais. 158 mokiniai jaučiasi lygiaverčiais partneriais bendraujant su mokytojais, 37 – lyderiais, ir 15 – diskriminuojamais.

10 pav. Moksleivių būsena bendraujant su mokytojais (N=257)

Analizuojant tyrimo rezultatus galima paneigti Martišauskienės (1999) tyrimo metu nustatytas išvadas, kad 34,8 proc. moksleivių nesijaučia lygiaverčiais partneriais su mokytojais. Šiame tyrime respondentai pakankamai teigiamai vertina ne tik santykių su mokytojais kokybę, bet ir pačių dalyvių būseną. 61 procentas respondentų mokinių jaučiasi lygiaverčiais partneriais bendraujant su mokytojais.

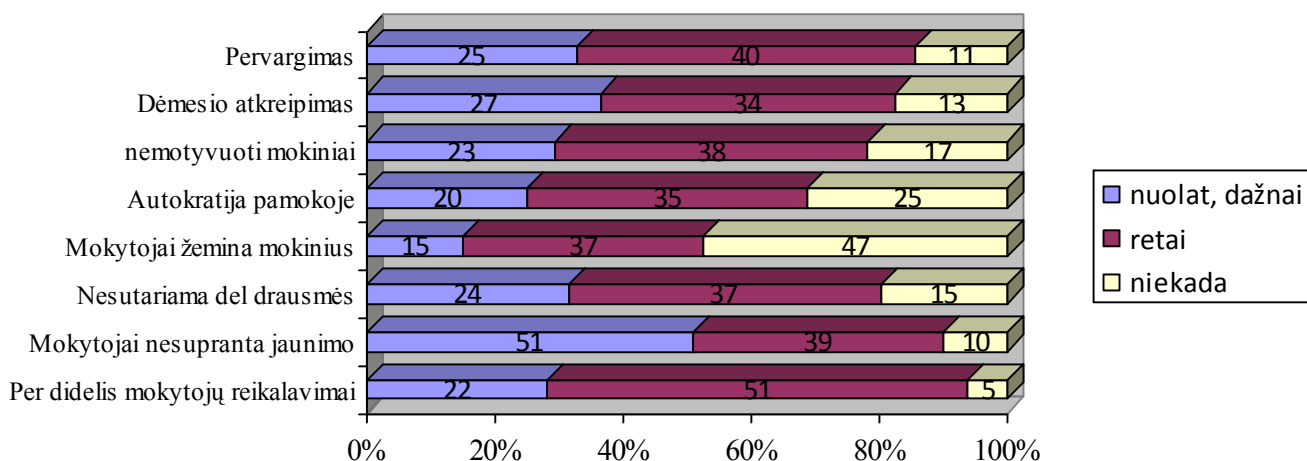
11 pav. Mokytojų būsena bendraujant su moksleiviais (N=50)

Mokytojų reprezentacija patvirtina Čiuladienės (2004) teiginį, kad „mokytojai į mokinių ir mokytojų santykius žiūri iš pavaldumo ir vadovavimo pozicijų“. 88 procentai mokytojų jaučiasi lyderiais.

Konfliktai profesinio ugdymo sistemoje. Konfliktas mokykloje – tai nesėkmingo bendravimo tarp mokinio ir mokytojo atsiradimas. Anot Čiuladienės (2005) atsakomybę už jo atsirtadimą turėtų prisiimti mokytojas, kuris stokoja kompetencijos komunikavime, santykiuose ir suvokime. Kepalaitė (2005) nagrinėdama darnaus pedagoginio bendravimo kliūtis (žr. 1 lentelė) teigia, kad konfliktinių situacijų atsiradimas siejamas su mokytojų kompetencijos stoka,

o Rupšienė (2005), Dobranskienė (1999) dalį atsakomybės skiria ir moksleiviams, kurių elgesys sąlygojamas psichologinių, pedagoginių, socialinių ir ekonominių priežasčių.

Analizuojant mokytojų ir mokinių nuomonę apie konfliktinių situacijų atsiradimo priežasčių dažnį pastebimos šios tendencijos: skiriasi tik mokinių (23 proc.) ir mokytojų (39 proc.) požiūris į mokinių motyvaciją mokytis, bei mokytojai mano (36 proc.), kad mokiniai pernelyg stengiasi atkreipti į save dėmesį tą patį reiškinį ar veiksma.

12 pav. Konfliktinių situacijų tarp mokytojų ir mokinių atsiradimo priežasčių dažnis (mokinių nuomonė N=258)

51 proc. moksleivių jaučiasi nesuprasti mokytojų, mokytojai dažnai nesupranta jaunimo. Merginos daugiau nurodė ir nesutarimą dėl drausmės, kaip svarbų konflikto atsiradimo faktorių. Respondentai vaikinai, kaip pagrindinę konflikto priežastį įvardija mokytojų ir mokinių pervargimą (20,1 proc.), o merginos – moksleivių mokymosi motyvacijos trūkumą (15,3 proc.). Vaikinių atsakymų “niekada” reitingo pirmoje pozicijoje teiginys, kad mokytojai jaučiasi esantys aukščiau nei mokiniai (22,6 proc.), 28 proc. merginų teigia, kad mokytojai niekada nežemina mokinių. Moksleivių teiginių vertinimo reitingas išsidėstė taip:

mokytojai nesupranta jaunimo (M=2,55), standartinis nuokrypis 0,73.

per dideli mokytojų reikalavimai (M=2,57), standartinis nuokrypis 0,76.

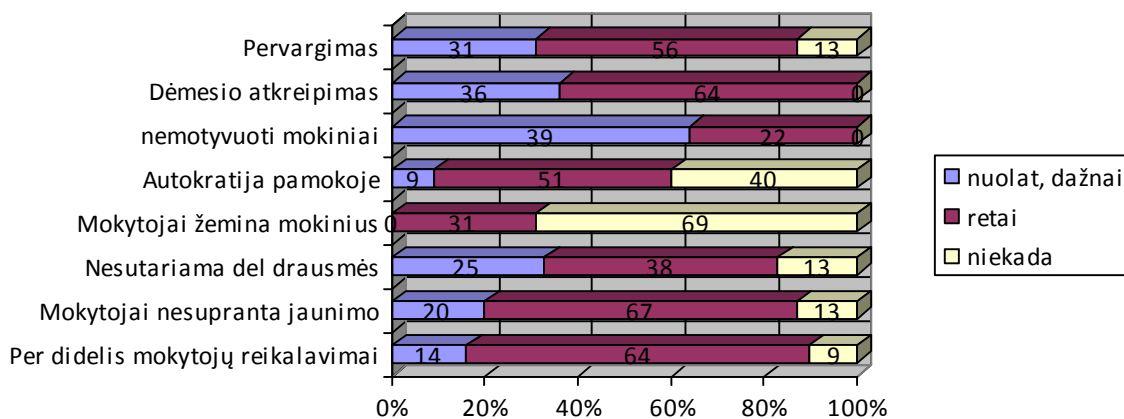
mokytojai jaučiasi aukščiau esantys nei mokiniai (M=2,91), standartinis nuokrypis 0,99

Mokytojų teiginių vertinimo reitingo išsidėstymas:

mokiniam trūksta mokymosi motyvacijos (M=2,51), standartinis nuokrypis 0,89

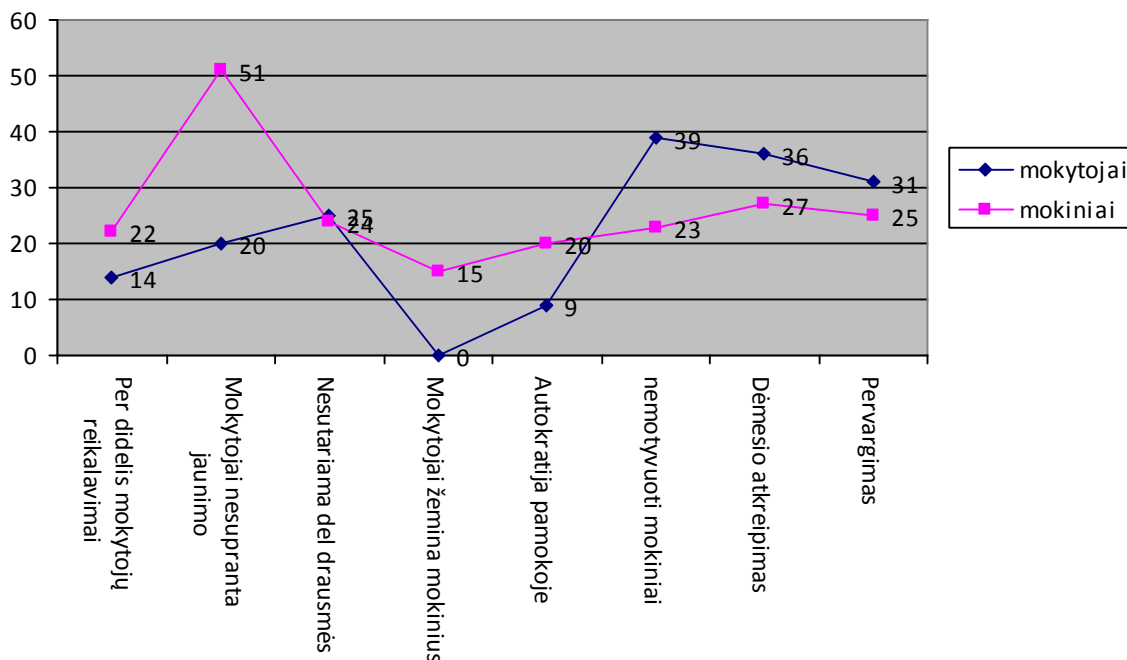
mokiniai pernelyg stengiasi atkreipti į save dėmesį (M=2,58), standartinis nuokrypis 0,84

nesutariama dėl drausmės (M=2,62), standartinis nuokrypis 1,46

13 pav. Konfliktinių situacijų tarp mokytojų ir mokinių atsiradimo priežasčių dažnis (mokytojų nuomonė N=50)

Pasitvirtino Kvieskienės (2002), Rupšienės (2002) išsakyti teiginiai, kad mokiniams mokykloje yra sunku ne tik dėl to, kad reikalavimai dideli, bet ir mokytojų nenoro ar nesugebėjimo suprasti jaunimą.

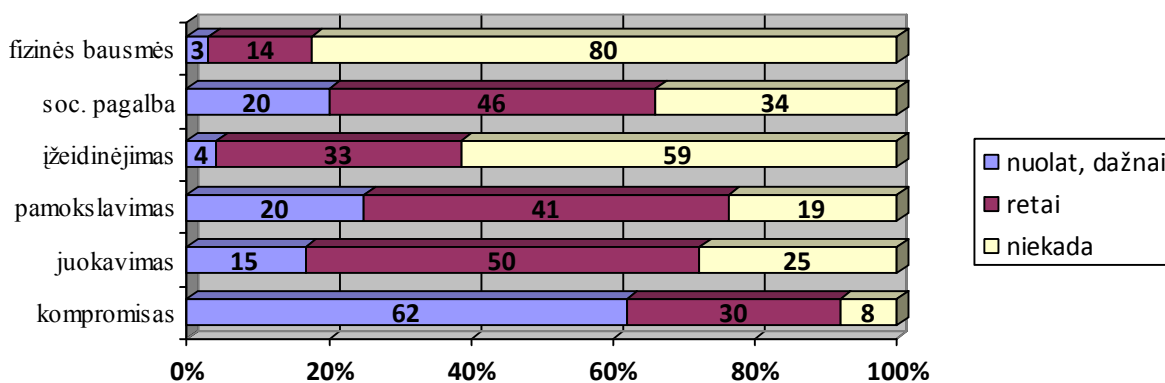
14 pav. Mokinių ir mokytojų nuomonių sklaida (N=310)

Sąveika mokykloje vyksta dažniausiai per pedagogines situacijas. Konfliktai, arba konfliktinės situacijos kyla taip pat dažniausiai pamokoje. Anot Ignatavičiaus (1996) mokytojų požiūriu konfliktai kyla dėl to, kad mokiniai nesilaiko drausmės pamokų metu, tingi mokytis, nori bet kokiais būdais atkreipti į save dėmesį. Mokinių požiūriu, konfliktai su mokytojais kyla dėl to, kad mokytojai nesupranta jaunimo, nevertina jo individualumo, elgiasi nepedagogiškai, per didelius kelia reikalavimus.

Šiame tyrime didesnių mokytojų ir mokinių nuomonių prieštaravimų neatskleista. Tiek mokytojai, tiek ir mokiniai procentine išraiška panašiai vertina konfliktinių situacijų atsiradimo dažnius. Ir patvirtinta Kvieskienės (2002) išsakyta mintis, kad kartų konfliktas egzistuoja: 51 proc. moksleivių įsitikinę, kad konfliktus iššaukia dažniausiai mokytojų nemokėjimas ar nenorėjimas suprasti jaunimo. Mokytojai tai nurodo kaip nereikšmingą poziciją. Konfliktinės situacijos visada reikalauja konflikto dalyvių vidinių pastangų, kad jį išspręsti. Būtina rasti abiem pusėms priimtina sprendimą. Kai užsimezga ramus ir lygiavertis dialogas, rasti abiem pusėm priimtina sprendimą ar kompromisą nėra sunku.

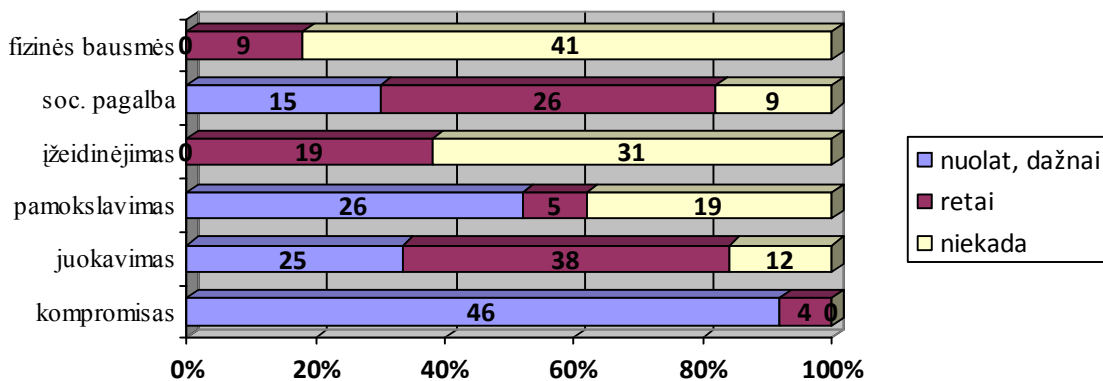
Teorinėje tyrimo dalyje nagrinėjant mokslinę literatūrą pagrindinis akcentas buvo skiriamas mokytojų, kaip pedagogų, subrendusių asmenybių, turinčių pakankamai pedagoginės ir psichologinės kompetencijos spręsti konfliktines situacijas mokykloje atsakomybei. Vadinasi galima daryti prielaidą, kad mokytojų nenorėjimas/nemokėjimas suprasti jaunimo neretai iššaukia konfliktines situacijas.

Todėl kitas klausimų blokas skirtas būtent veiksams, kurie būdingi tiek mokytojams, tiek ir mokiniams konkrečioje konfliktinėje situacijoje.

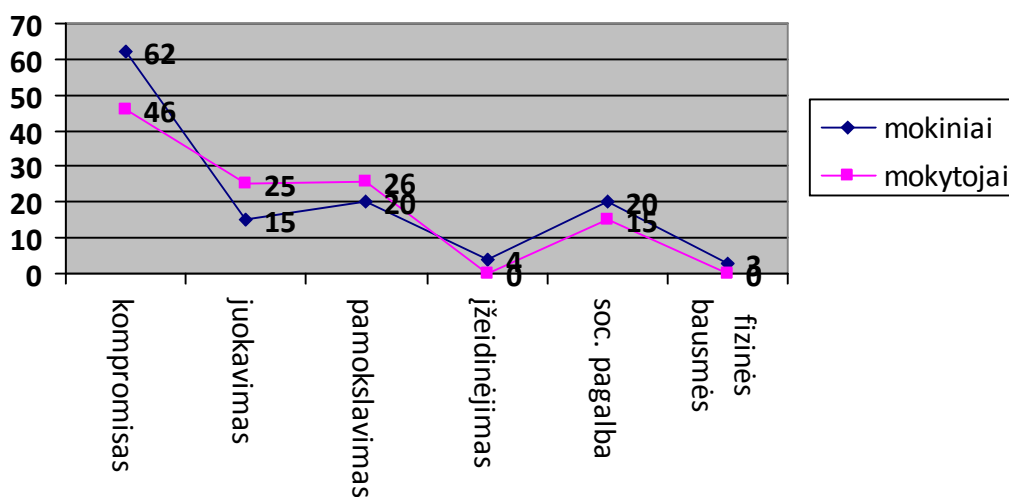
15 pav. Kaip mokytojai sprendžia konfliktus kilusius tarp jų ir mokinių (mokinių nuomonė N=260)

Iš diagramos matyti, kad mokytojai dažniausiai stengiasi rasti bendrą kalbą (62 proc. atsakė nuolat ir dažnai). Pedagogai linkę konfliktą spręsti konstruktyviai (siekia kompromiso, nevengia pajuokauti arba kreiptis į trečią asmenį – socialinį pedagogą).

16 pav. Kaip mokytojai sprendžia konfliktus kilusius tarp jų ir mokinių (mokytojų nuomonė N=50)

41 mokytojas pasisako prieš fizinių bausmių panaudojimą, 31- prieš įžeidinėjimus, bei užgauliojimus. Mokytojai, turėdami kompetencijos spręsti konfliktines situacijas stengiasi ieškoti kompromiso, rasti bendrą kalbą (46). Tačiau nevengia ir mokyti, pamokslauti: 26 nurodė tai darantys nuolat arba dažnai, o tai sudaro 52 % visų apklaustųjų.

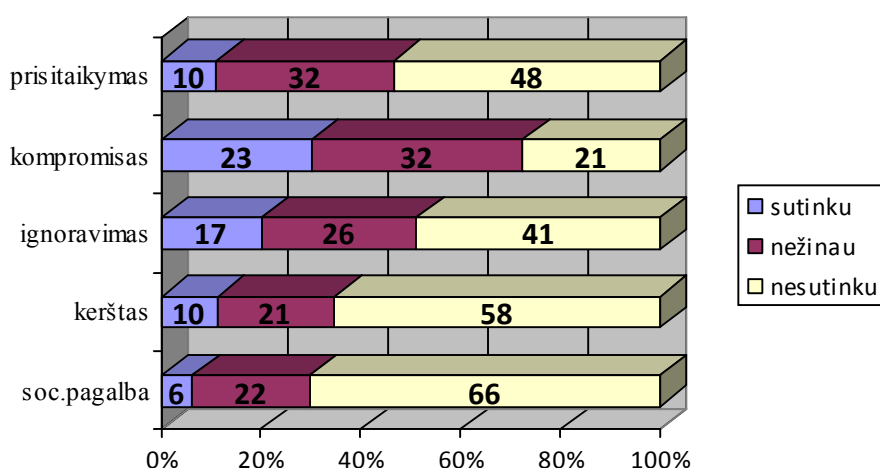
17 pav. Mokinių ir mokytojų nuomonių sklaida (N=310)

Konflikto konstruktyvus sprendimas priklauso ne tik nuo mokytojų turimos kompetencijos, bet ir nuo asmeninių savybių. Dėl šios priežasties dalis mokytojų nesuvaldo savo emocijų ir veiksmų.

Konfliktuodami žmonės dažnai nevaldo savo emocijų, veiksmų. Tačiau, kaip nurodo Suslavičius (1998), „nusistatome ribą, iki kurios leidžiame sau būti agresyviems. Tai konflikto stabdys“. Riba kiekvienam asmeniui yra skirtinga. Ją lemai ir konflikto sukeltas efektas, simbolizuojantis pergalę. Efektas taip pat skirtingas – nuo oponento nuotaikos sugadinimo iki fizinio susidorojimo su juo.

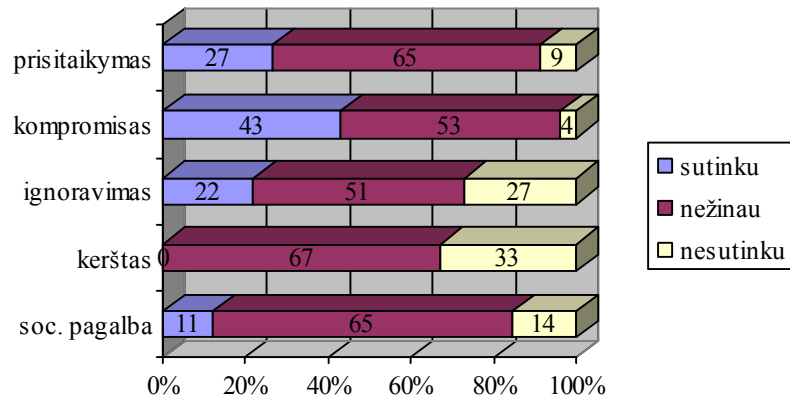
Šių aplinkybių veikiami mokytojai kartais panaudoja ir fizines bausmes (9 proc. mokinių atsakymų) ir ižeidinėjimus (19 proc. mokinių atsakymų).

Siekinat išsiaiškinti kaip kiekvienas respondentas elgtusi konflikto situacijoje buvo pateiktas klausimas kokią strategiją naudoja ar naudotų. Pagal R.Epplerio (cit. Kavaitis, 1997) nustatytus pedagogų reakcijos įvykus konfliktui reakcijos atvejus išskiriami šie 18 pav. nurodyti konfliktų sprendimo būdai.

18 pav. Konflikto sprendimo būdo pasirinkimas (mokinių nuomonė N=260)

66 proc. mokinių į trečiąją asmenį – socialinį pedagogą nesikreiptų, 58 proc. kerštautų mokytojui. Pagal Suslavičiaus (1998) pateiktas nekonstruktyvias ir konstruktyvias konflikto sprendimo strategijas 10 proc. moksleivių nuslopintų konfliktą, prisitaikytų, užsidarytų savyje. Konfliktas nuslopinamas, tačiau jo priežastys nepašalinamos. Šią strategiją užimtų net 27 proc. mokytojų. „Priešininko“ ignoravimą pasirinktų net 22 proc. mokytojų ir tik 17 proc. mokinių.

19 pav. Konflikto sprendimo būdo pasirinkimas (mokytojų nuomonė N=50)

Mokykloje reikia galvoti ne apie tai, kaip išvengti konfliktų, bet kaip konstruktyviai juos spręsti. Konstruktyvus konfliktas padeda atskleisti ir pakeisti nesveikus santykius, ypač abejingumą, todėl konfliktą galima efektyviai panaudoti auklėjimui. Mokslininkai Uzдила ir Palujanskienė (2004) nustatė, kad būsimieji mokytojai nėra mokomi arba labai mažai užsimenama apie konfliktinių situacijų nagrinėjimą, gilinimąsi į jų atsiradimo priežastis, jų pobūdį. Tyrime mokytojai teigia, kad jie turi pedagoginių-psichologinių žinių kaip spręsti konfliktus ir nurodo, kad jiems pakanka psichologinių žinių (88 proc. atsakė „pakanka“).

Socialinio pedagogo veiklos specifika mokinių ir mokytojų santykių reguliavimo procese. Mokykloje dirbantis socialinis pedagogas respondentų atsakymuose neužima svarbios pozicijos: 6 proc. mokinių ir 11 proc. mokytojų konfliktinėje situacijoje kreipiasi pagalbos į socialinį pedagogą, o 66 proc. moksleivių nurodo, kad niekada tokioje situacijoje nesikreipia ar nesikreiptų pagalbos. G.Kvieskienės 2006 metais atlikto tyrimo duomenimis iš 33 procentų besikreipusių į socialinį pedagogą pagalbos sprendžiant konfliktą tik 16 procentų nurodė, kad sulaukė pagalbos. Vadinasi socialinio pedagogo tarpininkavimo funkcija mokykloje nėra įgyvendinama tiek, kad juo pasitikėtų ne tik mokiai, bet ir mokytojui.

Respondentai mokytojais atsakydami į atvirą klausimą „Kaip būtų galima išvengti konfliktinių situacijų tarp mokinių ir mokytojų?“ pateikia šiuos pasiūlymus:

- kurti bendradarbiavimo atmosferą, · reikalingas mokykloje psichologo etatas,
- daug bendrauti, mokytojams ir mokiniams būti lygiaverčiais, · reikėtų keisti visos visuomenės požiūrį į vertybes. Kol ne doroviniai dalykai, o materialinės vertybės bus aukščiausias tikslas – niekas nesikeis. Turėtų keistis ir visuomenės požiūris į patį mokytoją.;

- organizuoti paskaitas, seminarus apie konfliktus, jų valdymą bei sprendimo būdus tiek mokiniams, tiek mokytojams; mokytojai turėtų laikyti mokinius asmenybėmis, būti geranoriški jų atžvilgiu, tada ir mokiniai stengsis bendradarbiauti su mokytojais. Žinoma yra ir išimčių, kai mokinys nenori girdėti mokytojo;

- nuleisti viską juokais, daugiau humoro;
- gerbti vieni kitus; mokytojas ir mokinys turi būti partneriai, pasitikėti vienas kitu ir gerbti vienas kito nuomonę, išklaudyti ir išgirsti

- mažinti mokinių skaičių klasėje, kad mokytojas turėtų galimybę išklaudyti, pabendrauti su mokiniais, didinti tėvų atsakomybę auklėjant vaikus;

- kiekvienam laikytis elementariausių elgesio taisyklių, bendravimo etiketo ir laiku atlikti savo pareigas.

Mokiniai mano, kad norint išvengti konfliktų reikia:

- gerbti vieniems kitus, atsižvelgti į kito nuomonę ir ieškoti kompromiso (12);
- labiau vieni kitus suprasti ir pasijausti tiek vienu, tiek kitu kailyje (11); mokytojai turėtų labiau suprasti mokinius (7); mokytojai turėtų būti atlaidesni ir nepiktybiški;

- daugiau tarpusavio pasitikėjimo, laisvesnio bendravimo, atvirumo (7); mokytojai turėtų daugiau dėmesio skirti mokiniams (2);

- mokytojai gautų turėti didesnę humoro jausmą (4); teik mokiniai, tiek mokytojai turėtų žinoti savo ribas ir teises (3); atsisakyti fizinių bausmių.

14 moksleivių mano, kad konfliktų mokykloje išvengti neįmanoma. „tai yra neišvengiama, nes jaunimas visada konfliktuoja ir nesvarbu kas tai per asmuo“. Išsakyta netgi tokia nuomonė: „Reikia atleisti visus mokytojus, nes jie yra netinkami vadovauti mokinių grupėms, per maža jų kompetencija“, „visos problemos jaunime, jie yra blogai auklėjami, todėl ir santykiai jų su mokytojais blogi. Reikėtų daugiau tėvams auklėti savo vaikus, imtis priemonių, kad jie nekonfliktuotų su mokytojais“, „mokytojai nemoka normaliai elgtis, labai „mandrūs“, galėtų su mokiniais bendrauti kaip su lygiais“, „atimti iš mokytojų teisę būti klasės valdovu“.

Nemaža dalis moksleivių savikritiškai vertina konfliktus tarp jų ir mokytojų ir mano, kad:

- mokiniai turėtų laikyti liežuvį už dantų;
- labiau reikėtų gerbti mokytojus, laikytis drausmės pamokų metu (16); konfliktiškus mokinius šalinti iš mokyklos. Kitiems tai būtų pamoka;

- nešokti mokytojams į akis. Ramiai sėdėti pamokoje, mokytojai daugiau ir geriau išaiškintų, būtų atlaidesni;

· ir mokiniai, ir mokytojai turėtų suprasti, kad yra „lygūs“, tai padėtų tarpusavio bendravime“

· mokiniams rinkti žodžius, neižeidinėti mokytojų, juk žodis žeidžia. Mokiniai save laiko aukštesniais, o taip nėra; · pirmiausia mokiniai turėtų gerbti patys save. Tada juos gerbs ir draugai, ir mokytojai. Nuo pagarbos poreikio dažniausiai prasideda konfliktai; sugriežtinti tvarką mokykloje (4).

Socialinio pedagogo veiklos objektas – vaiko ir aplinkos sąveika, kuri reikalauja kompleksinio požiūrio, sprendžiant iškilusias problemas. Anot G. Kvieskienės (2003), socialinio pedagogo veikla orientuota į neatidėliotinas ir metodologiškai svarbias vaiko socializacijos problemas, kur kaip pagrindinis uždavinys iškeliamas ne tik socialinės adaptacijos problema, bet ir kitos problemos, kylančios tarpasmeniuose santykiuose.

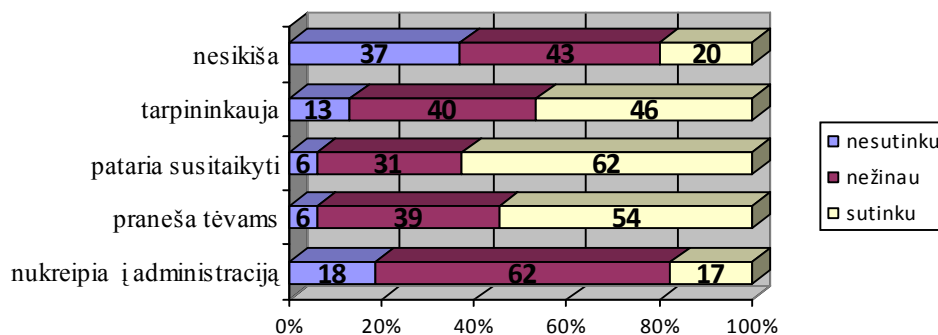
Tyrime išaiškėjo, kad 82 proc. mokinių ir 52 proc. mokytojų neteko kreiptis į socialinį pedagogą. 10 proc. moksleivių apsilankė pas socialinį pedagogą dėl savo netinkamo elgesio, 9 proc. dėl pagalbos konfliktinėse situacijose.

8 proc. mokytojų kreipėsi į socialinį pedagogą dėl moksleivių netinkamo elgesio, o 30 proc. norėdami nuoširdžiai pabendrauti.

Tenka pastebėti, kad išankstinė mokinių nuostata apie tai, kad socialinis pedagogas negalėtų išspręsti konfliktinės mokytojo ir mokinio situacijos įtakoja ir socialinės pagalbos ignoravimą. Į klausimą „kaip manai, ar galėtų socialinis pedagogas išspręsti konfliktinę mokytojo ir mokinio situaciją“ 78 proc. mokinių atsakė – „ne“, 12 proc. „taip“ ir 10 proc. abejoja. Mokytojų 49 proc. mano, kad socialinis pedagogas neišspręstų konflikto, 38 proc. neturi nuomonės ir tik 13 proc. įsitikinę, kad socialinis pedagogas kaip tarpininkas veiksmingai išspręstų konfliktą.

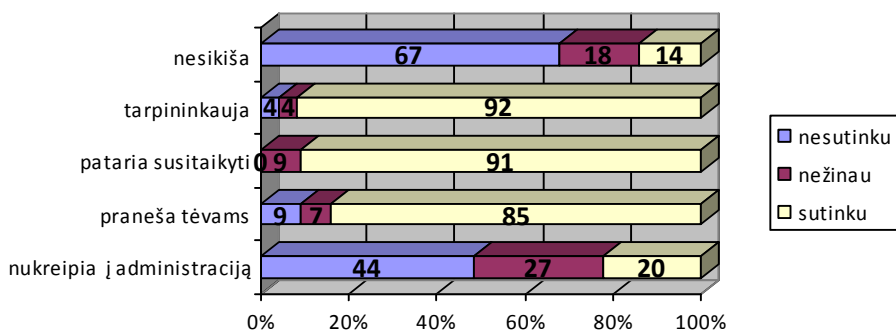
Konflikto sprendime pagrindinis socialinio pedagogo dėmesys skiriamas jo pozicijai ir vaidmenims. Pagrindinį vaidmenį, kurį tenka konfliktinėje situacijoje atlikti socialiniam pedagogui galima įvardinti kaip tarpininko. Prakinėje savo veikloje tarpininkavimo vaidmuo pagrindžiamas šiais veiksmis: socialinis pedagogas gali patarti kreiptis į administraciją; gali pranešti tėvams; gali patarti taikiai išspręsti konfliktą; gali būti tarpininku tarp mokytojo ir mokinio; tačiau įvertinęs situaciją gali ir nesikišti.

Anot Kalvaičio (1997), socialinis pedagogas turėtų apgalvoti šiuos konfliktų sprendimo būdus: 1. Nustatyti konfliktinės situacijos pobūdį (ar svarbi ir kiek svarbi situacija). Ir tada galima arba imtis tam tikrų veiksmų arba nesikišti. 2. Ko imtis sprendžiant konfliktą ir 3. Kokias auklėjamąsias ir drausmės priemones taikyti.

20 pav. Socialinio pedagogo vaidmuo konfliktoje situacijoje (mokinių nuomonė N=260)

Anot (cit. Kalvaitis, 1997) socialinis pedagogas reaguodamas į iškilusį konfliktą turi apgalvoti šiuos konflikto sprendimo būdus; nustatyti konflikto pobūdį, jo priežastis, kokios jos padėtis svarbi, kokios jos prielaidos, ko imtis sprendžiant konfliktą ir kokias auklėjamąsias ir drausmės priemones taikyti. Tyrimo rezultatai rodo, kad profeinsės mokyklos socialinis pedagogas dažniausiai abiem konfliktuojančioms pusėms pataria susitaikyti (62 proc.) arba praneša tėvams (54 proc.).

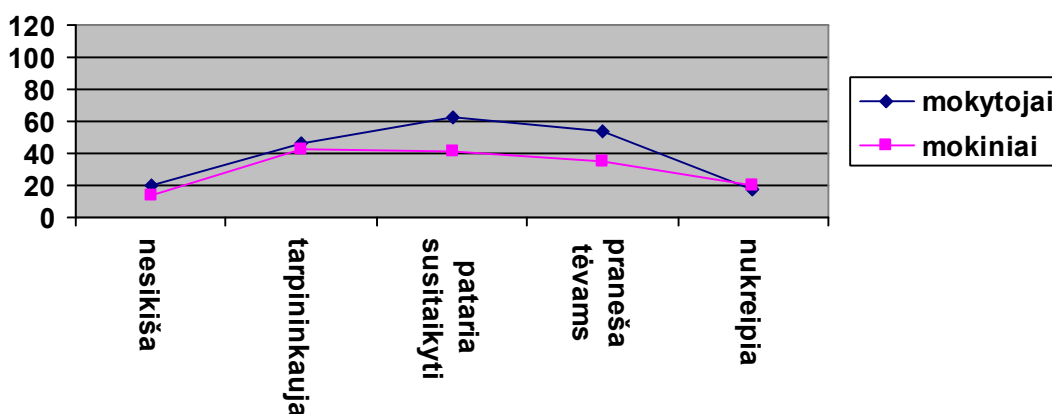

21 pav. Socialinio pedagogo vaidmuo konfliktoje situacijose (mokytojų nuomonė, N=50)

Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje socialiniai pedagogai įvardijami kaip „naujos kartos ugdytojai ir sėkmės mentoriai, gebantys suvokti konkrečią edukacinę aplinką“. Socialinis pedagogas anot Kvieskienės (2002) yra vienintelis profesionalas mokykloje kuris turi žinių ir įgūdžių kaip spręsti konflikto situacijas, tačiau šiame tyrime pastebėta, kad mokiniai retai kreipiasi į socialinį pedagogą, todėl atsakymuose dominuoja „nežinau“. Moksleivių procentinis atsakymų vidurkis pasiskirstė: 43 proc. – nežinau, 39,8 proc. – sutinku, 26 proc. – nesutinku.

Mokiniai mano, kad socialinis pedagogas: 1. Tarpininkauja patardamas susitaikyti (92 proc. atsakymų “sutinku”); 2. Panaudoja auklėjamąją ir drausminamąją priemonę - praneša tėvams (85 proc.); 3. Užima neutralią poziciją – nesikiša (14 proc.).

Nors socialinio pedagogo pareigybė ir etatai patvirtinti ir įsteigti mokykloje daugiau nei prieš dešimt metų, tačiau apie jo veiklą žino tik mažiau nei trečdalis apklaustųjų nurodo, kad į socialinį pedagogą kreipiasi tik tada kai reikia pateikti dokumentus (19 proc.) arba sužinoti kokių dokumentų reikia (8 proc.).

22 pav. Mokinių ir mokytojų nuomonių sklaida (N=310)

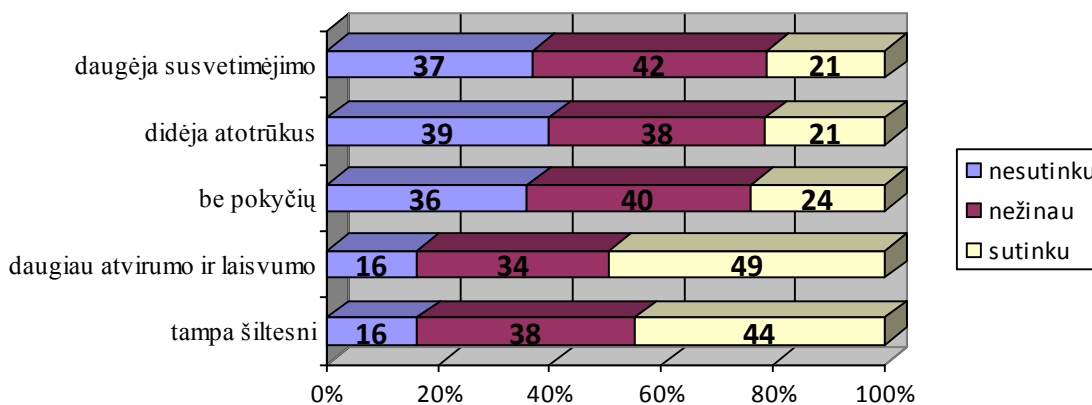
Mokytojų nuomone socialinis pedagogas dažniausiai užima tarpininko vaidmenį (92%) ir siūlo išspręsti konfliktą taikiai (91 %). Pakankamai populiaru drausminimo priemonė – pranešimas tėvams (85%).

Mokytojų reprezentacijos leidžia daryti prielaidą, kad mokytojai yra labiau susipažinę su socialinio pedagogo funkcijomis, jo vykdoma veikla, nei mokiniai. Mokytojai, iki atsirandant socialinio pedagogo pareigybei mokykloje atliko visas funkcijas, kurios dabartiniu metu yra plėtojamoms, kai kurios perimamos socialinio pedagogo, todėl natūraliai išryškėja mokinių ir mokytojų informatyvumo apie socialinio pedagogo funkcijas mokykloje nesutapimas. Vadinasi dėl mokinių nežinojimo ir/ar nepasitikėjimo - socialiniam pedagogui nėra paprasta ir užimti tarpininko vaidmenį konfliktinėje situacijoje.

Interakcija ir perspektyvos. Mokykla yra erdvė, kurioje vykstant interakcijai tarp mokytojų ir mokinių neretai kyla įtampa ir konfliktinės situacijos. Profesinėje mokykloje moksleiviai mokosi ketverius metus, todėl pokyčiai esti ne tik neišvengiami, bet ir būtini. Švietimo koncepcijoje nurodoma, kad pagrindinis mokyklos siekis- tapti atvira, demokratiška

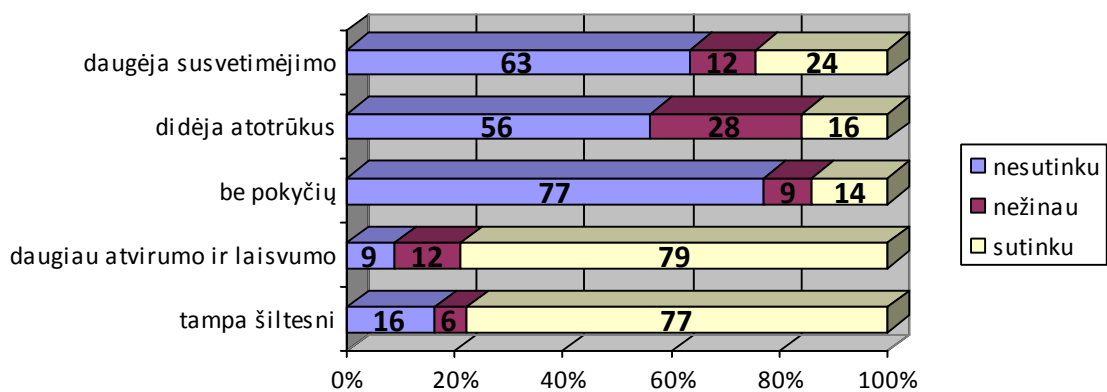
ugdymo įstaiga. Siekiant įvertinti kaitos procesus, vykstančius profesinėje mokykloje pateikti klausimai, susiję su kaita.

Žemiau pateikiamos reprezentacijos į klausimą kaip keičiasi mokinių ir mokytojų santykiai pastaruojų metu.

23 pav. Mokinių ir mokytojų santykių kaita (mokinių nuomonė, N=260)

Moksleiviai teigiamai vertina vykstančią kaitą bendravimo tarp mokinių ir mokytojų procese. 49 proc. teigia, kad santykiuose daugėja atvirumo ir laisvumo, jie tampa šiltesni (44 proc.). Mažėja susvetimėjimo bei atotrūkis tarp mokytojų ir mokinių. Didelis abejojančių respondentų procentas raiškia, kad mokiniai mažai domisi ar analizuoja santykių dinamiką bei pokyčius. Atviruose klausimuose jie nurodo: manęs tai neliečia, nesidomiu, vieni mokytojai artėja link mokinių, kiti tolsta nuo jų. Tačiau didelis procentas nesutinkančių su neigiamais teiginiais apie santykių blogėjimą rodo, kad mokiniai teigiamai vertina mokyklos psichologinį mikroklimatą. Vaikinių ir merginų nuomonių nesutapimo neišryškėjo.

24 pav. Mokinių ir mokytojų santykių kaita (mokytojų nuomonė, N=50)

Mokytojai teigia, kad mokykloje santykiai tarp mokytojų ir mokinių gerėja: atsiranda daugiau atvirumo ir laisvumo (79 proc.), santykiai tampa šiltesni (77 proc.), mažėja susvetimėjimo (63 proc.), mažėja atotrūkis tarpo jų ir mokinių (56 proc.).

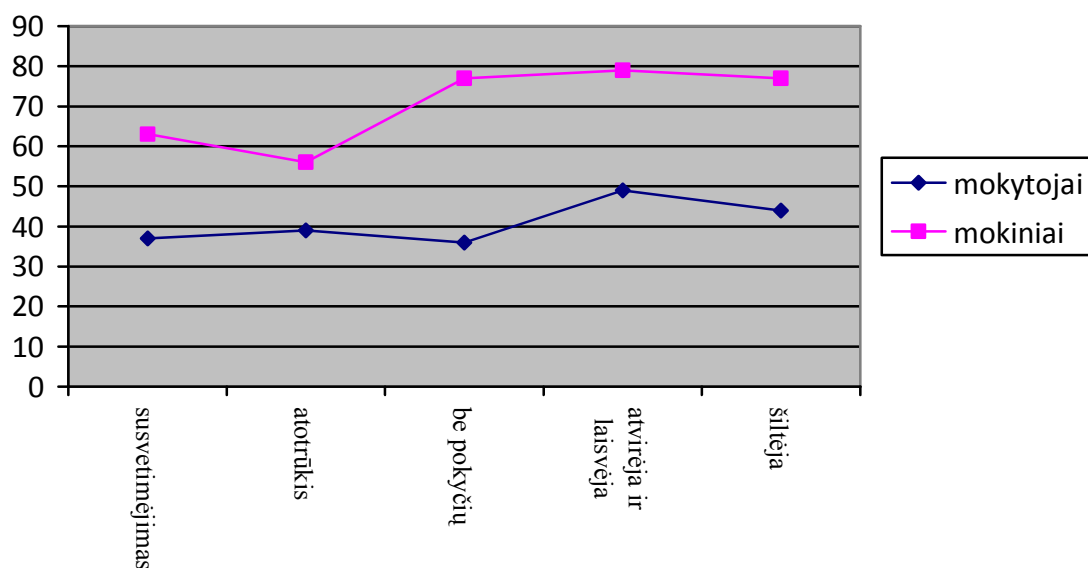
6 lentelė

Teiginių reitingas išreiškiantis mokinių ir mokytojų požiūrį į tarpusavio santykių kaitos procesus

	Mokinys (N=260)			Mokytojas (N=50)		
	Mean	SD	Moda	Mean	SD	Moda
Bendravimo santykiai tampa artimesni ir draugiškesni	2,29	0,74	3	2,53	0,80	3
Atsiranda daugiau laisvumo	2,34	0,75	3	2,78	0,77	3
Be pokyčių, taip kaip ir anksčiau	1,87	0,77	2	1,39	0,74	1
Mokytojai ir mokiniai vienas kitą supranta mažiau	1,84	0,80	2	1,63	0,77	1
Daugėja susvetimėjimo, nepasitikėjimo	1,83	0,75	2	1,61	0,86	1

Standartinių nuokrypių reikšmių išsidėstymas byloja apie skirtingas mokinių ir mokytojų pavienių nuomonių tendencijas. Centrinės tendencijos artėjimas prie 3 reiškia teigiamą nuostatą, todėl galime teigti, jog tiek tyrime dalyvavusių mokinių, tiek mokytojų atžvilgiu dominuoja teigiamas pokyčių vertinimas (žr. 8 lentelėje pateiktą nuomonių vidurki ir modos reikšmių išsidėstymą).

Santykiai tarp mokytojų ir mokinių tampa artimesni ir draugiškesni, atsiranda daugiau laisvumo, mažėja susvetimėjimo ir nepasitikėjimo, mokytojai ir mokiniai vienas kitą pradeda daugiau suprasti.

25 pav. Mokinių ir mokytojų santykių kaitos nuomonių sklaida (N=257)

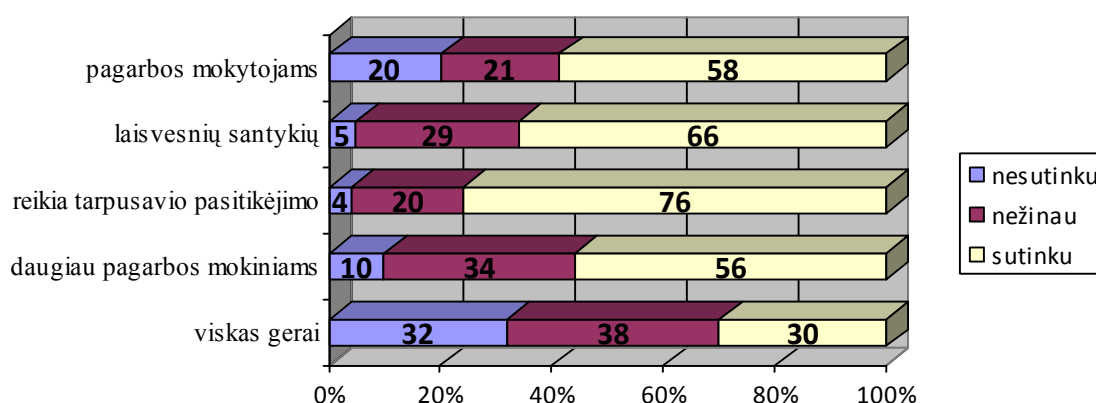
Iš gautų rezultatų galima spręsti apie abiejų respondentų grupių vyraujančią pozityvią, sutampančią nuomonę bendravimo pokyčių tarp mokytojų ir mokinių atžvilgiu.

Apibendrinant konfliktinių situacijų vertinimo specifiką mokytojų ir mokinių reprezentacijomis galima patvirtinti hipotezę, kad mokytojų ir mokinių konfliktus lemia bendravimo problemų vertinimo skirtumų specifika. Pagrindiniai teiginiai, patvirtinantys hipotezę ir iliustruojantys nuomonių skirtumus pavaizduoti 9 lentelėje:

Mokinių ir mokytojų nuomonių skirtumų specifika, procentine išraiška:

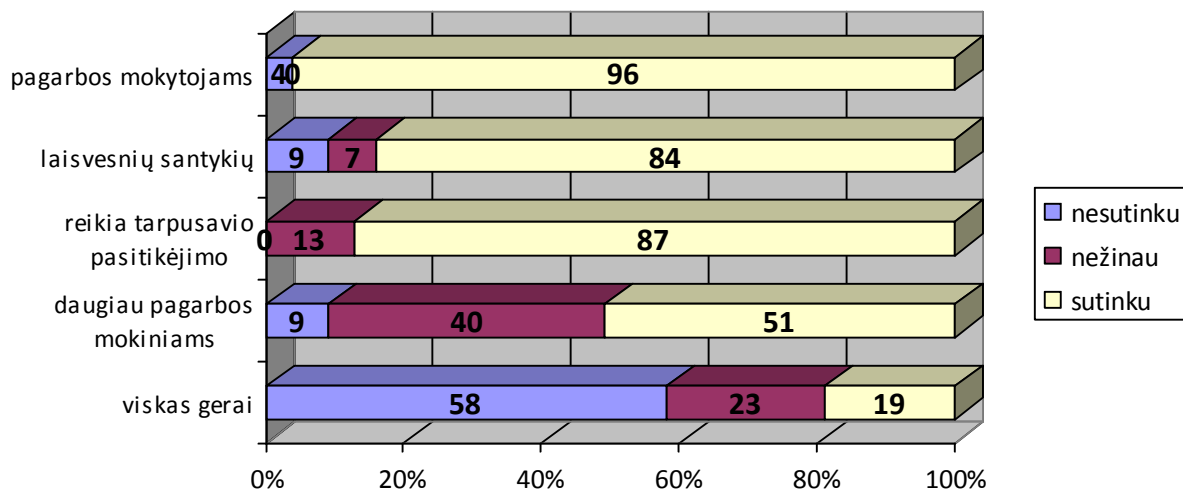
	Mokiniai	Mokytojai
Santykiai tarp mokytojų ir mokinių priešiški	22	61
Santykiai tarp mokytojų ir mokinių šalti	14	95
Santykiai tarp mokytojų ir mokinių nuoširdūs	50	4
Mokiniai mokykloje nemotyvuoti	23	39
Mokytojai nesupranta jaunimo	51	20
Mokytojai/mokiniai nuoširdūs bendravimo partneriai	55	12

Konfliktų prevencijos prielaidos. Siekiant numatyti prevencijos sąlygų kryptį pateiktas klausimas „Kas turėtų pasikeisti mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiuose“.

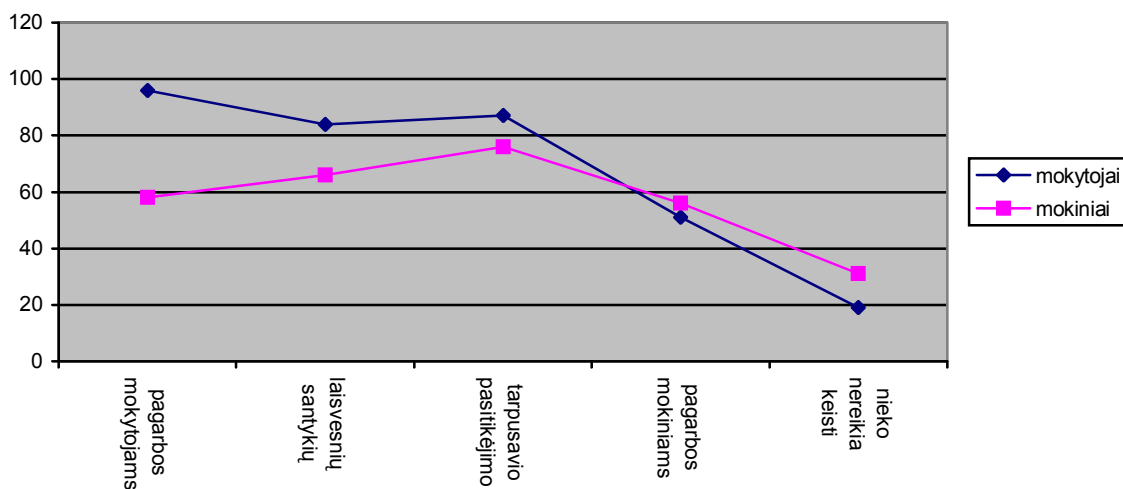
26 pav. Mokinių ir mokytojų lūkesčiai santykių kaitoje (mokinių nuomonė, N=260)

Mokiniai nurodo, kad reikia siekti didesnio tarpusavio pasitikėjimo (76 proc.), laisvesnių, demokratiškesnių santykių tarp mokytojų ir mokinių (66 proc. moksleivių atsake – “sutinku”), 58 proc. mokinių mano, kad jiems reikia labiau gerbti mokytojus., o 56 proc. teigia, kad mokytojai juos turėtų labiau gerbti.

27 pav. Mokinių ir mokytojų lūkesčiai santykių kaitoje (mokytojų nuomonė, N=50)

Mokytojai, kaip didžiausią lūkestį nurodo mokinių pagarbą jiems (96 proc. apklaustųjų sutinka, kad to reikia). Tarpusavio pasitikėjimo tikisi 87 proc. respondentų, o 84 proc. nurodo, kad laisvesni mokytojų ir mokinių santykiai pozityviai įtakotų tarpusavio santykių kokybę. Pusė apklaustųjų sutinka, kad ir iš mokytojų pusės turėtų būti didesnė pagarba mokiniams.

28 pav. Mokinių ir mokytojų lūkesčių santykių kaitoje išraiška (N=310).

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad konfliktines situacijas įtakoja mokinių ir mokytojų požiūrių nesutapimas, kuris stipriai išreikštas teiginiais “mokytojai nesupranta moksleivių” ir “moksleiviai nemotyvuoti mokymuisi”. Mokytojai mokykloje jaučiasi procentine vidurkio išraiška blogiau nei mokiniui, esant galimybei trečdalis iš jų keistų darbą dėl

santykių su moksleiviais ir dėl įtampos darbe. Moksleiviai pakankamai gerai jaučiasi mokykloje, mokytojus vertina kaip gerus savo dalyko žinovus ir nuoširdžius bendravimo partnerius. Mokytojai nurodo, kad mokiniui nevertina jų pastangų padėti mokytis, nėra nuoširdūs bendravimo partneriai.

Tarpusavio santykius mokytojai įvardija kaip šaltus ir priešiškus, o moksleiviai šiltus ir draugiškus.

Mokytojai mokykloje jaučiasi lyderiais, mokiniai – lygiaverčiais partneriais.

Mokytojai ir mokiniai konfliktinėje situacijoje ieško kompromiso. Mokytojai išreiškia didesnę pasitikėjimą socialinio pedagogo pagalba konfliktinėje situacijoje, nei mokiniui. Mokytojui į socialinį pedagogą dažniausiai kreipiasi nuoširdžiai pabendrauti – mokiniui – dėl dokumentų pateikimo. Abi respondentų grupės nuroso, kad socialinis pedagogas kaip tarpininkas konfliktinėje situacijoje pataria taikiai išspręsti konfliktą.

Kaitos procese abi respondentų grupės sutinka, kad santykiai tampa šiltesni, daugėja atvirumo ir laisvumo. Ir siekiant numatyti prevencijos sąlygų kryptį mokiniui pirmoje pozicijoje išreiškia teiginių reikia daugiau pasitikėjimo, o mokytojai – pagarbos mokytojams.

Atlikus tyrimą pasitvirtino Lakio (1996) teiginys, kad mokytojui ir mokiniui yra skirtingi kartų atstovai ir kito mąstymo diapazonas ribojamas ne tik skirtingpatyrimo, bet ir dvasinių vertybių.

Darendorfo (1996) išsakytos mintys, kad konfliktas kyla nes vieni žmonės turi valdžią kitų atžvilgiu iš dalies pasitvirtino. Galima daryti prielaidą, kad mokytojai užimanty lyderio poziciją nesistengia ir nenori labiau suprasti moksleivių norus, jausmus ir pažiūras. Jei mokytojas ignoruoja mokinio asmenybę – atsiranda priešiškus.

Vadovaujantis Kepalaitės (2005) mokytojų netinkamo elgesio aprašymu galima teigti, kad tyrime dalyvavę mokytojui nors ir teigia, kad turi pakankamai pedagoginių-psichologinių kompetencijų, tačiau realioje situacijoje neretai vadovaujasi nuostata, kad mokiniui privalo j klausyti, be jo jie nieko negali padaryti. Todėl neretai pamokslauja, reikalauja, įtikinėja.

IŠVADOS

1. Psichologai nagrinėdami konfliktinių situacijų ištakas aiškina, kad žmogus pirmiausia yra veikiamas vidinių asmenybės konfliktų, kurie, anot R.Lekavičienės (2000) dažnai skirstomi į motyvacinius, moralės, kognityvinius, nerealizuoto noro, vaidmenų, adaptacinius bei neadekvataus savęs vertinimo.
2. Šiuolaikinės pedagogikos atstovai pabrėžia, kad auklėjimo stilius šeimoje daro įtaką vaiko asmenybės išitraukimui į visuomenę, t.y. socialinės kompetencijos, moralinių normų sklaidai, bei santykių eigai. Tyrime nustatyta, kad 54,4 proc. moksleivių tėvų kaip dominuojantį auklėjimo stilių naudoja skatinimą, 15,6 – barimą bei įtikinėjimą, 12 proc. moksleivių patiria fizines bausmes, įžeidinėjimus. Nustatyta, kad egzistuoja statistikai reikšmingas ryšys tarp santykių šeimoje ir mokinių požiūrio į santykius su mokytojais.
3. Konfliktinių situacijų atsiradimą įtakoja sąveikaujančių pusių nelygiavertiškumas: mokytojai dėl savo profesinės pareigos jaučiasi esantys lyderiai klasėje, santykius su moksleiviais nurodo kaip šaltus ir priešiškus. Moksleiviai teigia, kad jaučiasi lygiaverčiai bendravimo partneriai su mokytojais ir bendravimo santykius nurodo, kaip šiltus ir draugiškus.
4. Konflikto ištakos mokytojų manymu kyla dėl to, kad mokiniai nemotyvuoti, o moksleiviai nurodo mokytojų nenorėjimą/nemokėjimą suprasti jaunimo kaip pagrindinį konfliktą įtakojantį veiksnį.
5. Mokiniam trūksta informacijos apie socialinio pedagogo galimą pagalbą. Iškilus konfliktinei situacijai daugiau kaip pusė moksleivių niekur nesikreipia, o pagal savo aspiracijų lygį stengiasi spręsti konfliktą. Abi tiriamųjų grupės kompromiso ieškojimą nurodo kaip pagrindinį reitingų skalėje teiginį.
6. Pasitvirtino hipotezė, kad mokinių ir mokytojų konfliktus lemia skirtinga bendravimo problemų vertinimo specifika. Skiriasi požiūris į bendravimo kokybę, konfliktinių situacijų atsiradimo priežastis.

REKOMENDACIJOS

1. Atliekant tyrimą pastebėta, kad socialinio pedagogo veiklos spektras labia mažai žinomas politechnikos mokyklos moksleivių bendruomenei. Todėl siūlyčiau didesnę dėmesį socialiniui pedagogui skirti savo veiklos pristatymui, įvaizdžio formavimui. Gebėjimas bendrauti su moksleiviais, gebėjimas reikšti savo idėjas ir “misiją” taip, kad jomis susidomėtų kiti asmenys – turi būti labia svarbus veiksnys socialinio pedagogo darbe.
2. Nors mokytojai teigia, kad jiems pakanka pedagoginių-psichologinių žinių, tačiau tyrimo duomenys rodo, kad moksleiviai jaučiasi nesuprasti mokytojų, todėl būtų tikslinga organizuoti interaktyvius kvalifikacijos tobulinimo renginius mokytojams, kuriose būtų tobulinamos mokinių pažinimo bei motyvavimo sėkmingai socializacijai kompetencijos.
3. Socialiniame pedagogui vertėtų atlikti tyrimą, kurio tikslas būtų išsiaiškinti kuriuose moksleiviams aktualiuose klausimuose jie jaučia nesuskalbejimą su mokytojais, jų nesupratimą jaunimo. Tyrimo rezultatai sudarytų sąlygas plėtotis konstruktyviam dialogui tarp mokinių ir mokytojų.
4. Socialinis pedagogas turėtų vykdyti konfliktų prevencijos projektus dirbdamas su moksleiviais. Svarbu moksleiviams “neprimesti” savo nuomonės, o tik patariant mokytį ir skatinti juos būti aktyviais ir atsakingais už visos mokyklos bendruomenės psichologinį mikroklimatą bei sarpusavio santykius.
5. Mokyklos administracijai būtina sudaryti sąlygas socialiniam pedagogui tiesiogiai vykdyti savo funkcijas, apibrėžtas socialinio pedagogo pareigybės aprašyme (Šiuo atveju socialinio pedagogo didžiąją darbo dalį sudaro dokumentų dėl nemokamo maitinimo, stipendijos, bendrabučio gavimo tvarkymas).

LITERATŪRA

1. Almonaitienė J., Lekavičienė R. (2005). *Bendravimo psichologija*. Kaunas
2. Aukštikalnytė D. (2000). *Būsimųjų muzikos mokytojų rengimas pedagoginiam bendravimui*. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija. Vilnius
3. Bagdonas A., (2004). *Mokyklos stresas ir mokyklos baimė: mokytojų nuomonių tyrimas*“. VPU
4. Barvydienė V., Beresnevičienė D. (1996). *Psichologija studentui*. Kaunas
5. Barkauskaitė-Lukšienė Ž. (2002). *Socialinio pedagogo veiklos reglamentavimo gairės // Socialinis ugdymas (5)*. Socialinio pedagogo ABC. Vilnius
6. Barkauskaitė M. (2001). *Paaugliai; sociopedagoginė dinamika*. Vilniaus pedagoginis universitetas
7. Barkauskaitė M. (2004). *Socialinių veiksmų įtaka asmens socializacijai // Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr.8, Vilnius
8. Bitinas B., (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
9. Bitinas B. (2004). *Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija*. Vilnius
10. Bitinaitis T. (2007). *Konflikto valdymo stiliai*. Pedagogika
11. Braslauskienė R. (2001). *Bešeimių vaikų socialinių – pedagoginių situacijų globos namuose tyrimas*. Pedagogika.
12. Buzaitytė-Kašalynienė J. (2003). *Socialinio pedagogo veikla bendrojo lavinimo mokykloje // Acta Pedagogica Vilnensia*.
13. Bužinskas G. (2005). *Švietimo pagalba bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams*. ŠMM, švietimo būklė. Tyrimai www.smm.lt (žiūrėta 2010 01 15)
14. Čiuladienė G. (2005). *Konfliktas kaip mokslinio pažinimo objektas // Acta Pedagogica Vilnensia*. Nr. 14, Vilnius.
15. Dahrendorf R., (1996). *Modernus socialinis konfliktas*. Vilnius

16. Dobranskienė R. (2004). *Mokyklos bendruomenės vadyba*. Klaipėda
17. Ignatavičius S., Gendvilienė G. (1996). *Konfliktai ir bendradarbiavimas*//Tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius
18. Emeljanov S.M. (2005). *Praktikum po konfliktologii*, 2 izdaniye. Moskva, Piter.
19. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. (2004) *Asmenybės ir bendravimo psichologija*. Vilnius: Tyto alba,
20. Grižibauskienė E. (2002). *Konfliktas – kasdieninio gyvenimo druska*//vadovo pasaulis. Nr. 7/8
21. Grišina V. N. (2000). *Psichologija konflikta*. Sankt Peterburg: Piter. (rusų kalba).
22. Grišina V.N.(2008). *Psichologija konflikta*. 2-as leidimas Piter Press (rusų kalba)
23. Grincevičienė V., (1998). *Ugdymo dalyvių požiūris į dabarties mokyklą (socialinis pedagoginis aspektas)*: daktaro disertacija
24. Giedraitienė T. (1996). *Pedagoginės situacijos mokykloje*. Gabija. Kaunas
25. Jacikevičius A. (1995). *Žmonių grupių (socialinė) psichologija*. Vilnius: Žodynas.
26. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius
27. Jovaiša L. (1995). *Hodegetika: Auklėjimo mokslas*. Vilnius
28. Juodraitis A. *Nepilnamečių priežiūros institucijos ugdytinių adaptacijos socioedukacinės prielaidos* // Socialinis darbas. 2003, 1 (3).
29. Kalvaitis A. (1997). *Mokytojų ir mokinių konfliktai bendrojo lavinimo mokykloje*//Mokykla, Nr.3, Nr. 4
30. Kaffemanienė I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. ŠU.
31. Kepalaitė D. (2005). *Mokytojų netinkamo elgesio tikslai*. Žvirblių takas, Nr.4
32. Kressel K. (2000). *The Handbook of Conflict Resolution. Theory and Practice*. San Francisco, Jossey-Bass.
33. Kvieskienė G. (2002). *Socialinio pedagogo ABC*. VPU

34. Kvieskienė G. (2002). *Socialinio pedagogo darbo knyga*. VPU
35. Kučinskas V., Kučinskienė R. (2000). *Socialinis darbas švietimo sistemoje: teoriniai aspektai: studijų knyga*. Klaipėda
36. Lakis J. (2008). *Konfliktų sprendimas ir valdymas*. MRU, Vilnius.
37. Lakis J., Šlapkauskas V., Ignatavičius S. (1996) *Konfliktai ir bendradarbiavimas//Tarptautinės konferencijos „Konfliktų reguliavimas nūdienos visuomenėje“ medžiaga*. Vilnius
38. Laužackas R. (1999). *Sistemo-teorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos*. VDU, Kaunas
39. Leliūgienė I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas
40. Leliūgienė I. (2003). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas
41. Lukoševičienė I. (1999). *Kas tai yra socialinis darbuotojas? Jo funkcijos mokykloje*. Socialinis ugdymas 1
42. Martišauskienė E. (2003). *Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinys*. Habilitacijos darbas. VPU, Vilnius.
43. Martišauskienė E. (2009). *Mokytojų vertybinės nuostatos ir jų sklaida pedagoginėje veikloje*. Pedagogika, Vilnius.
44. Misevičius V., Urbonienė R. (2006). *Dalykinio bendravimo pagrindai*. Šiauliai
45. Miškinis K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Aušra, Kaunas
46. Merkys G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys (paskaitų konspektas)*. Šiauliai
47. Mokšinas V. (2002). *Konfliktų priežastys, elgesio strategijos ir valdymo metodai*.
48. Navaitis G. (1997). *Psichologinė parama vaikui*. Vilnius
49. Petrulytė A. (2004). *Bendravimo psichologija*. Vilnius
50. Palujanskienė A., Uzdila J.V. (2004). *Agresija ir konfliktai mokykloje*. //ActaPedagogica Vilnensia

51. Radzevičienė L. (1999). *Socialinio pedagogo vaidmuo vaikų globos ir ugdymo įstaigose. Šiuolaikinės specialiosios ir socialinės pedagogikos problemos.*
52. Rimkevičienė V., Rimkutė J. (2004). *Mokyklos nelankymas kaip psichosocialinis reiškinys: pedagogų požiūris//Ugdymo psichologija*
53. Rupšienė L., (2000). *Nenoras mokytis - socialinis pedagoginis reiškinys.* Monografija. KU leidykla.
54. Shapiro D. (1995) *Konfliktai ir bendravimas: vadovas po konfliktų valdymo labirintą.* Vilnius
55. Suslavičius A. (1998). *Socialinė psichologija.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
56. Sturm R., Ginevičius R. (2004). *Konfliktų sprendimas bendradarbiaujant// verslas: teorija ir praktika.* IV tomas, Nr.4, Vilnius.
57. Strazdas V. (2005). *Ties nervinio lūžio riba//Dialogas.* Nr.15
58. Stanišauskienė V., Večkienė N. *Rengimasis karjerai socialinių transformacijų laikotarpiu: Lietuvos gimnazijose egzistuojančių prielaidų analizė.* Socialiniai mokslai Nr.1(22).
59. Stoškus V. (2006). *Konfliktai – ką daryti? II leidimas.* Vilnius
60. Šaparnis G. (2000). *Kokybinių ir kiekybinių metodų derinimas diagnozuojant mokyklos vadybą nestandartizuotu atviro tipo klausimynu.* Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, edukologija. ŠU
61. Targamadžė V. (2007). *Konfliktų kontūrų brėžimas; ugdymo realybės kontekstas“.* Vilnius
62. Tijūnėlienė O. (2006). *Mokytojo autoriteto kaip pozityvaus ugdomojo veiksnio problema: teorija ir empirika.* Mokytojų ugdymas 6. 45-60 psl.
63. Tijūnėlienė O. (1999). *Lygybės principas paauglių ir mokytojų bendravimo procese. Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: VI mokslinės praktinės konferencijos medžiaga.* VPU, Vilnius.
64. Valackienė A. (2005). *Krizių valdymas ir sprendimų priėmimas.* Kaunas
65. Valickas G. (1997) *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos.* Vilnius: LTU.

66. Večkienė N. (2001). *Jaunimas ir darbo rinka. Žmogaus socialinė raida*. SPG, Vilnius.
67. Williams E., Monge P. (2006). *Statistika. Kaip suprasti kiekybinius tyrimus*. Vilnius
68. Žukauskienė R., Leiputė O. (2002). *Vaičių ir jaunimo globos namų auklėtinių ir vaikų gyvenančių su abiem tėvais, emocinių ir elgesio problemų ypatumai // Socialinis darbas*. (2),
69. Švietimo įstatymas. Aktuali redakcija 2004-07-15.
http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/istatymai/i-1489.htm (žiūrėta 2010-03-23)
70. http://www.sos03.lt/Sveikas_gyvenimas/Psichine_sveikata/Konfliktu_pazinimas
71. Špėlytė, G. (2006) „Auklėjimo būdai ir jų įtaka vaiko psichosocialiniam vystymuisi“.
Gydymomenas, Nr.2
<http://www.medicine.lt/index.php?pagrid=leidiniai&strid=2685&subid=gm> (žiūrėta 2010-04-26)
72. <http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm> (žiūrėta 2010-02-22)

REASONS OF VOCATIONAL TRAINING PARTICIPANTS CONFLICTS: SPECIFICS OF THE RELATIONSHIPS AND PRECONDITIONS FOR CONFLICT PREVENTION

The Master's Degree Thesis

Summary

The final work focuses on the causes of the conflicts among vocational training participants: specifics of the relationships and preconditions for conflicts prevention. The hypothesis of the research is the following: teachers and students come into conflict due to specificity of differences in estimation of the communication problems, what are consolidated by accents of pedagogical behavior. It was derived from analysis of the scientific courses published by various Lithuanian and foreign authors and the resent researches.

In conformity with these declared problems and hypothesis, the aim of the research was to develop the specific of the difference in estimation of relationship between teachers and students in vocationally oriented school. To implement this aim the following tasks and research methods were used: study the scientific literature, analysis of pedagogical working experience, analysis students' and teachers' opinions about causes of conflicts and impact of school sociologist in school dispute between two warring sides, observation of the reaction to the conflict, questionnaire, analysis of statistics.

The research working group was formed in the vocational school, in which took part 260 students and 50 teachers.

The empirical research has lead to the following conclusions:

- Students identify the reasons of the conflicts as a teacher's indisposition to understand young people, teachers stress on lack of students' motivation.
- The rise of a conflict is influenced by an unequal position of both participants: teachers play a leader in class and identify relationship with students as cold and unfriendly; students feel themselves in an equal company with teachers and describe relationship as friendly.
- Students are short of information about a possible help of school sociologist. In case of conflict more than half students do not appeal for any help and try to solve the problems themselves according to their aspiration level. Looking for compromise is indicated as a high statement in the rating scale by both researched groups.

The hypothesis has been verified that quite frequent conflicts between students and teachers are conditioned by the specificity of differences in estimation of the communication problems and it is consolidated by accents of pedagogical behavior.